ADAM EDEN SÖZLER

nicolàs guillèn

KUZEY YAYINLARI

●

Şiir Dizisi : 5

●

Birinci Baskı : Temmuz 1985

KUZEY YAYINLARI

REMKA LTD. ŞTİ.

Onur Sokak No : 18/2

Maltepe/ANKARA

Tel : 30 40 81

Kapak: Ali Cengizkan

Basıldığı Yer : Olgaç Matbaası

NICOLÁS GUILLÉN

ADAM EDEN SÖZLER

SEÇME ŞİİRLER

Türkçesi

Ali Cengizkan

ÖNSÖZ

Nicolàs Guillèn'i Türkçede daha önce Özdemir İnce (Küba Şarkıları, İstanbul, 1976), Gürhan Uçkan ve Ülkü Tamer çevirileriyle tanıdı okurlar. Benim çevirilerimse Yarın dergisinde iki kez kapsamlı olarak yeralmıştı. Bu kitaptaki şiirlerin üçü dışında tümü de Robert Marquez ve David Arthur McMurray'in derleyip çevirdiği bir kitaptan alındı. (Nicolàs Guillèn, *Man-Making Words,* Editorial Arte y Literatura, La Habana, 1975). Diğer üç şiir ise küçük bir seçkiden: *(Somos : We Are,* Times Change New York, 1970). Çeviriler İngilizceden, İspanyolca özgün metin ile karşılaştırılarak yapıldı. Ölçü ve uyağın, Guillèn'in kullandığı kalıplara uyarak, özgün metne uygun çözülmesine çaba gösterildi. Ama hepsinden önemlisi, şiirler Türkçe söylenirken şairin söylediklerini biçim ya da içerik açısından «estetize» etmekten olabildiğince uzak durulmaya çalışıldı. Elinizdeki şiirler, alçakgönüllü ve sevecen 'kültür' adamı Senór Ramon Pez Ferro ve ağabeyim Kemal yukarıdaki kitapları bana sağlamasa, Türkçeleşmiş olmayacaktı. Teşekkürlerim onlara.

Ali Cengizkan
Ankara, Haziran 1985

SUNUŞ

İlk kez söylenen, döl veren, yalvaçsı, adam eden sözler söyleyin bana.

RALPH WALDO EMERSON, Günlükler

Yüzyılımızdan iki yaş daha küçük olan Nicolàs Guillèn, dünya halkları bilinçli bir biçimde birbirinden uzaklaşır ve kendilerini çağdaş tarihi biçimleyen ilerleme ile tutuculuk arasındaki savaşım karşısındaki tutumlarıyla belirlerken, orta yaşlara ulaştı. Bugün, yetmişinci yaş günü yaklaşırken o, bu savaşımda kazandığı örnek zaferi pekiştiren bir ülkenin Ulusal Ozanı'dır[1].

Yapı olarak ve çağdaşlarından daha büyük bir tutarlılıkla, Guillèn kendi toplumunun ve dünyanın sorunlarını sorun edinmiş ve onlaria biçimlenmiştir. Fakat buradan, yalnızca bu nedenle, bir aydın olarak çalışmasının politik olduğu sonucuna varmak onun farklılığını küçümsemek anlamına gelir. Eleştiri tarihinin bu yüksek aşamasında bir sanatçının yanıtının —bu ister Combray ister Macchu Picchu, ister Clarissa Dalloway ister Bigger Thomas olsun— her zaman politik olduğunu yinelememize gerek duyulmamalı. Guillèn, İspanyol adaşı Jorge Guillèn'in şiirsel yolunu izlemişse de onun yapıtının politik yönleri gözlendiğinde bulunacak akrabalık daha uzak olmayacaktır.

Guillèn'in gerçekleştirdiğini *angaje* ya da *militan* olarak tanımlamak da çok yararlı olmayacaktır. Bu kolay kalıplar onun şiirine ya da bazı bazı, başka şairlerin çalışmalarına uygulandığında ortaya çıkan şey Tanrıya Yakarış ya da Monroe Doktrini'nden daha seçik değildir. Militanlık, tarihin o kadar acıyla gösterdiği gibi, Guillèn'in dünya görüşünü paylaşanların ayrıksı bir alanı olmamıştır.

---

(1) **Poeta nacional** (ulusal ozan) sanı verildiği 1961 yılında Guillèn, Küba Yazarlar ve Sanatçılar Birliği (UNEAC) başkanlığına seçildi. Halen aynı görevde bulunan Guillèn (1985), UNEAC resmi yayın organı **La gaceta de Cuba**'nın yönetmenidir ve yazın dergisi **Union**'un yazı kurulundadır.

Dünya görüşü sözkonusu olduğunda onu bir solcu olarak tanımlayarak başlanabilir. Yani hem ürünleri, hem de gerçekleştirdikleriyle yadsınmaz bir biçimde anti-burjuva, ya da bugünün dünyasında aynı anlama gelen, bir anti-kapitalisttir. Ve bunun da ötesinde, Nicolàs Guillèn'in şiiri devrimcidir, onu öbür şiirlerden seçikleştiren de budur. Fakat buradaki devrim dil, biçim ya da biçem'e ilişkin birşey değildir: Yirminci yüzyılda yazılanların büyük bir kısmını tanımlayan ve son çözümde tarihsel ilgi konusu olarak beliren şu rahatsız edici 'izmler' sürüsü Guillen'e yaklaşmamıştır. Modern anti-burjuva şairlerinin büyük çoğunluğunun tersine o, doğrudan, anlaşılır ve sözcüğün en iyi anlamıyla da, popülerdir. Dahası, yakında çıkan bir incelemede söylendiği gibi, o «bazı tarihsel dönemlerde (örneğin Fransa'da Alman işgali) ya da bazı toplumsal durumlarda (yarışlarda ve gösterilerde) topluluğun kendi birliğini, kendi isteklerini, kendi girişkenliğini ve yürekliliğini göstermek, kurmak ve gerçekleştirmek istediği zamanlardaki şiire karşı duyduğu kollektif gereksinimi»[2] seslendirmeye ve karşılamaya kendini adamayı başarmıştır.

20 Nisan 1930 Guillèn'in bu gereksinime ilk kez yanıt verdiği, devrimci şiire başladığı ilk gündür. O gün, tutucu Havana gazetesi *Diario de la Marina*'nın pazar yazın eki *Ideales de Una Raza* onun *Motivos de Son* (Ezgi Motifleri) şiirlerini yayımladı. «Bu şiirler adamızın kültürel yaşamına girer girmez», diyor Angel Augier, «Kendi lirizmimizi keşfetmemizin neşesini duyduk... Ezgi (son), Karayip gökleri altında zenci-beyaz karşılaşmasından doğan, söz ve müziğin bir şarkıya dönüştüğü ve Guillèn'in sezgisel olarak Küba ruhunun anlatımını bulduğu asal şiirin temel bir tözüdür... O, ezgiyi özellikle Küba halkını oluşturan iki ırkın katışık sanatsal yaratısı olarak seçmiştir, çünkü ezgi, biçim ve içerik olarak, bizim ulusal ıramızın her yönünü

(2) Michel Beaujour, «Flight Out of Time: Poetic Language and the Revolution, Literature and Revolution, Jacques Ehrmann, ed. (Boston, Beacon Press, 1967).

karşılayan bir gamdır sanki.»[3]

Ortamalı bilgiye göre Küba, beyaz-İspanyol teziyle zenci-Afrika anti-tezinin, şöyle diyelim, dönek bir sentezidir; ama Guillèn'den önce hiç kimse bu ikili özelliğe bu denli yiğitçe yaklaşmamıştır. Ondokuzuncu yüzyılda Küba yazınında yer alabilen birkaç zenci-örneğin Juan Francisco Manzano Gabriel de la Concepción Valdes (Plàcido)- ise İspanyol sömürge kültüründe özümlenmek, daha koyu bir duyuşun izlerini «ağartmak» eğilimindeydi. Yirminci yüzyıl kuşku yok ki zencilerin daha derinden bilinçlenmelerini ve şu üzerine çok kafa yorulan Afrikalı ve Afroamerikan nesnelerin beyazlarca devşirilmesini —ki her ikisi de birinci dünya savaşından sonraki on yılda hem asıl hem de sahte biçimlerde Harlem ve Paris'te doğmuştur— gündeme getirdi. Popüler düzeyde Küba'nın bu doğuşla ilişkisi Hispanik şiirde yirmilerin ortalarında fışkıran Afro-Karayip hareketiyle olmuştur. Fakat hareketi başlatan (Puerto-Rico'lu Luis Palès Matos ve Küba'lı Jòse Zacarias Tallet ile Ramòn Guirao) beyazdılar Onların yaptıkları özellikle dışarlıklı çağrışımı olan yansımayı ve ilkel ritim dedikleri şeyi ele alıştandır— genellikle betimledikleri ise gizemli, duygulu ve dansçı basmakalıp bir zenci tipidir. Onlar, şiirlerinin canlandırmayı amaçladığı dünyaya katılmak yerine onun bir gözlemcisi (hatta tüketicisi) idiler.

Renge bu yerel yaklaşıma köktenci bir biçimde karşı konumda olan Guillèn'in sekiz 'ezgi-şiiri' oldukça kışkırtıcı bir iç-görünüm sundu bize. Burada konuşan, Havana'nın sefalet mahallelerinin zenci sakinlerinden biridir; dili, ortamına özgü standart-dışı ve argo bir dildir ve söylediği de kendi günlük varoluşuyla ilgili olgulardır. Sonuç, çok yeni ve şaşırtıcı bir otantikliktir. Fakat yavaş yavaş, metinle iyice haşır-neşir olduğumuzda, bu eğlendirici ve çoğunlukla mutlu ve şanslı *getto* yaşamının hemen arkasında *Motivos de Son*'daki insanların (1)

(3) «The Cuban Poetry of Nicolâs Guillèn», Phylon, x II, 1951, s. 32.

çoğunlukla aç gezdiğini, (2) çoğunlukla ayırdedici zenci özelliklerinden, derilerinin renginden utanç duyduklarını ve (3) yiyip-bitiren bir cinsel karmaşa içinde yaşadıklarını görürüz. Şiirlerden biri, «zenci dudaklar» olan takma adını beyaz giysisi, iki renkli ayakkabıları ve çalışmadığı halde iyi yaşadığı gerçeğiyle ödünleyen bir *chulo*, ayaküstü pezevengini anlatır. Bir diğerinde, bir kadına neşelenmesi ve elektrikli ütüsünü rehin bırakması önerilmektedir çünkü elektrik, fatura ödenmediği için kesiktir ve ne kocasının cüzdanında ne de çekmecede para vardır. Ve bir başkasında, yine bir kadın, kocası iyi giysiler ve yeni ayakkabılarla dışarı çıkarken kendisi bisküvi ve pilav yiyerek oturduğu için, komşuların kötü sözlerine katlanacağını ve bir başka adama kaçacağını açıklamaktadır.

Öyleyse bu şiirlerdeki toplumsal eleştiri nesnesini, uyandırdıkları hoş olmayan gerçeklikte bulmaktadır, onu yaşamak zorunda kalan bireylerde değil. Bireylerle ilgili olarak Guillèn'in sevecen tutumu açıktır, hatta onların ikinci, üçüncü sınıf yurttaşlık konumlarına getirdikleri yaratıcı ve kişilikli uyum çözümlerine de hayranlık duyar. Beyaz olmayanlar arasındaki renk ayrımına karşı, *Benim Küçük Kadınım* şiirinin ilk dört dizesi şairin ırksal sahiplenme açısından sağlıklı bir tutumunu yansıtır. Açık-kahve tenli bir kadının alaycı deyişleri karşısındaki adamın karşılık verdiği parça da olumlu bir örnektir bu tutuma. Buradaki birey, yassı burnu bir kravat düğümüne benzetildiğinden saldırıdan da büyük bir şey karşısındadır, ve adam benzetmenin sahibini, evinde zenci bir kadın olduğunda kendisi gibilerle bir işi kalmayacağı konusunda ikna eder. Son olarak, Guillèn sıradan bir adamın, Bito Manue'nin, çok korkunç bir İngilizceyle ancak üçe kadar sayabilirken, açık biçimde istekli olan bir Amerikan turistine sarkıntılık etmesine ince ince takılır, bunu eğlentili bir küçük anlatıya dönüştürür. Adanın ulusal gerçekliği ve şairin *Motivos de Son* sınırları içindeki otantiklik arayışı çerçevesinde Birleşik Devletler'e yapılan göndermeler en azından kaçınılmazdır; Yukarıda sözü edilen Kübalı bi-

leşimin ortaya çıkışında, bu ülke en büyük ve tek «yabancı» etkiyi oluşturmuştur. Guillèn hızla bu Birleşik Devletler etkisi üzerinde yoğunlaşacak ve bunun genişleyen bir eleştirisini kendi şiirine içerecektir. Öte yandan bu sıralarda emperyalizm yalnız dildedir, sözeldir; gerçek sömürü görülmez yazdıklarında, yalnızca sıkıntılar.

Guillèn'in yirmilerde pek ayırdında olmadan yazdığı bu ham, oldukça kişisel ve *modernizmin* etkisindeki şiirleri şimdiden geçmişin birer parçası olmuşlardır. *Diario de la Marina* gazetesindeki o tek sayfa, onun bir şair olarak kendini bulduğunu ve ileride ne olacağını gösterir. Dikkatlice ve emin adımlarla Guillèn, *Motivos de Son*'daki kentli siyah konularından *Songòro cosongo*'nun (1931) daha genel, ulusal konularına geçmiş, daha sonra *West Indies* Ltd.'i (1934) biçimlendiren daha geniş, kararayipli bakışa ulaşmıştır. *Cantos para soldados y sones para turistas* (1937, Askerler İçin Şarkılar ve Turistler İçin Ezgiler) adlı kitap kıtasal konulara atlamıştır; birkaç ay sonra yayınladığı *Espana : peoma en cuatro angustias y una esperanza* (1937, İspanya: Dört Tasalı ve Bir Umutlu Şiir) ise bakışını uluslararası kılmıştır. On yıllık bir aradan sonra *El son entero* (1947, Tüm Ezgi) belirir. Burada şair tüm konusal, biçimsel ve ideolojik olgunluğuyla ortaya çıkmıştır; Küba'ya ve Latin Amerika'ya somut olarak seslenebilirken, evrensellikle ilgili konuları da yabana atmamaktadır. *La paloma de vuelo popular - Elegias* (1958, Halk Uçuşlu Güvercin - Ağıtlar) yapıtının hemen tümü sürgünde oluşmuştur ve Guillèn'in en övücü ve yargılayıcı şiirlerini barındırır; bunlarda, onun toplumsal adalet ve bunun bugünün dünyasında gerçekleştirilmesi düşüncesi en açık biçimine ulaşmıştır. Son olarak *Tengo* (1964, Benim Var), *El Gran zoo* (1967, Büyük Hayvanat Bahçesi) ve *La rueda dentada* (1971, Testere Dişli Tekerlek) Küba'nın bugünkü gerçeğinin yürekli bir şiirsel onaylanmasıdır, devrimin uzun erimli amaçlarına ve günlük görevlerine kararlı bir adanmadır.

Guillèn'in şiirsel yolculuğu benzersiz bir çok yönlülük gös-

terir. *Son* (ezgi) türünde olduğu kadar, *dècima, retrilla* ve *romans* türlerinde de, sone, balad ve serbest koşukda da ustalığını göstermiştir. Bu biçimleri katıştırma ve yeni biçimler elde etmedeki başarısı *Ağıtlar*'daki zengin, çok yönlü şiirlerle kanıtlanır. *Vali, Little Rock* ve *Senatör McCarthy'nin Ölümü Üzene Kısa Grotesk Münacaat* şiirlerinde iğneleyici ya da şakacı gözüken Guillèn, *Barlar, Paul Eluard,* ve *Pazar Dersi* gibi şiirlerde o kadar insan sevgisiyle dolu, sevecendir. *Boy Atmakta Çiçekler* ve şiirlerinin daha pek çoğu halka inmiş popüler şiirlerken *Sürgün* ve *Küçük Filibe Baladı* oldukça kişiseldirler. Teknolojik bugünle ilgili şiirleri varken, *Soyadım* kaydı bulunamayacak bir geçmişi soruşturur. *Wu Sang - Kuei* ve *Geçmiş Olan Herşey Daha Kötüdür* ölüme gönderen dizelerden oluşurken *Çin Şarkıları* övgü dolu bir ruhla yazılmıştır. *Mau-Maular* ya da *Kurşuna Dizilme*'deki soğukluk ve ciddilik *Ana Maria, Tandır Taşı* ve *Tropik Üzerine Sözler*'deki sıcak duyguların titreşimiyle dengelenmiştir. Bunları okura, Guillèn'in şiirinde herkese göre birşeyler var demek için söylemiyoruz: Amacımız onun şiirlerindeki zenginliğin altını çizmektir. Şair, tutarlı bir kitle beğenisini sürekli kazanmıştır ama sadeliği basit düşünceden, ciddi popülerliği sıradanlıktan ayrı tutmayı sürekli başararak.

Konu ve ideoloji düzeyinde *Motivos de son* Birleşik Devletler'e karşı ırksal sahip çıkış, toplumsal eleştiri ve uyanıklıkla kendini belli eder. Bu üç öge Guillèn'in şiirini belirlemeyi sürdürmüştür ve bunların katışık yapıları ve varlıkları onun dünya görüşünün olgunlaşmasıyla koşut olarak gözlenirse, çıkan sonuç öğretici olacaktır. Hatta *Motivos de Son*'un basımından önce bile bu üç ögenin *Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside* şiirinde birarada bulunması ilginçtir. Daha sonra *Sòngoro cosongo*'ya alınan «bu dizeler ırksal övgü ve parçalanmış ritim örnekleridir, ki bunlar sonraki şiirleri oluşturan müziksel nitelikten yoksundurlar: 'Bulvarlar alkışlarken zenci egemen! / Bırakın beyazların kıskançlığı / tanısın onurlu, otantik karayı!'

Görebileceğiniz gibi, şiirin istediği azdı. Bu, sonradan çoğalacaktır.»[4]

Burada Guillèn'in, belli bir boksörün yeteneğini ve başarısını övme dışında, istediği şey zencilerin o zamanlar adada belirmeye başlayan «zenci çılgınlığının» varlığını yadsımamaları, hatta bundan yararlanmalarıydı. Hemen aynı sıralarda Küba'ya konuk olarak gelen Langston Hughes ve Kübalı şarkı sözü yazarı Rosendo Ruiz ile yaptığı görüşmeleri yayımladı Guillèn. İlkinde Hughes'ün *Yorgun Blues* ve *Yahudiye Cici Giysiler* adlı kitaplarını över ve onun bilinçli zenci yaklaşımını Amerikan şiirinde yeni bir eğilim-açılım olarak tanımlar. İkincide ise Kübalıları Paris'ten ve New York'tan gelen herşeyi sorgulamadan benimsedikleri için azarlar ve kendi yeni, ve kuşkusuz melez, popüler kültür anlatımlarını ortaya çıkarmalarını irdeler. Sözkonusu şiirde, bu insan başka ne olursa olsun «... patlayıcı yumrukları... / ve biçimi patentli deri ayakkabıları...» ile kolayca tüketilebilecek bir maldır, kendi dilini bile yarım - yamalak bilir, «modern bir lastik maymun gibi zıplamak» için eğitilmiştir, «Kuzey'deki» bıkkın, macera peşindeki kalabalık için hazırlanmıştır. Atletler ve eğlence yanında ada, her zaman şeker dışsatımı da yapmıştır ve bu oldukça ünlü Küba malı da, şairin «Broadway» olarak adlandırdıklarının iştahını kamçılar. Ringin çevresindeki seyirciler benzeri, sömürücüler de «o koca burnunu, o ıslak dev dilini uzatır / yalamak ve tıkabasa doymak için / yaşamsal kanıyla şekerkamışı bahçelerinin.»

Guillèn'in Birleşik Devletler'e yönelttiği toplumsal eleştiri ve uyanıklık bu kadar değildir. Belirli görüngelerden genel aktörel nedenlerle uzak durmaktadır, ulusalcı olarak saldırılamaz bir konumdadır, ancak henüz bütüncül bir çözümlemeye girişmiş değildir ve somut çözümleri de düşünmemiştir. Boksörünü

(4) Nicolàs Guillèn, Havana Lise Alanı ve Tenis Kulübünde 1945'te yaptığı konuşmadan. Adı geçen bir iki kez 29 Aralık 1929'da İdeales de una Raza'da yayımlanmıştı.

kahramanlaştırmak ve ülkesindeki emperyalist saldırılara yanıt olarak, şairin Marksizm'le ilgisi henüz başlamaktadır.

Elegias yazılıncaya kadar, yani yaklaşık otuz yıl, *Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside* kadar bitmiş, tamam bir ürünü görülmeyecektir.[5] Bu altı olağanüstü 'ağıt' dışında elinizdeki kitaba seçilen şiirler Guillèn'in bakışına odak oluşturan üç ögeyi çeşitli yönleriyle örneklemekte. *Spor, Tropik Üzerine Sözler* ve *Varış,* ırksal sahip çıkma açısından çok canlıdır. Yine *İki Atanın Baladı* ve *Antilli Çocuklar İçin Dans Ezgisi,* bu kez Avrupalı katkıyı da gözönünde tutmaktadır. *Bir Köle Gemisiyle Geldim* şiirinde şair geçmişi ve şimdisi ile onur duymaktadır. Guillèn'in Birleşik Devletler'in dünyanın aynı yarıküresinde bulunmasına karşı tutumu, duruma göre farklı farklıdır. *Puerto Rico Şarkısı*'nda sert bir eleştirisi varken, *Çok Uzaklarda* devrimci güveni, *Boy Atmakta Çiçekler* ise savaşçı bir çözümlemeyi yansıtırlar. Toplumsal eleştiri, hiç kuşku yok ki, şairin en yaygın ve yinelediği özelliklerinden biridir. *Carioca Şarkısı, Mau-Maular* ve *Little Rock* bu açıdan çok etkilidirler. Ancak *Brezilya-Copacabana, Komşu Ev* ve *New York'ta Bir Zenci Şarkı Söylüyor* şiirlerinde bu toplumcu eleştiriyi umut ve yüreklendirme ile yumuşatmaya her zaman istekli olduğunu da görürüz.

Ağıtlar *(Elegias)* Buenos Aires'te on yıllık bir yoğrulma ve olgunlaşma süresinden sonra yayınlandığında, Fulgencio Batista Küba'dan kaçalı henüz birkaç hafta olmuş ve «dağlardan inen kararlı sakallı adamlar» Havana'ya girmişlerdi. Bazı çevreler bu şiirleri çok «ağır», yoğun, tartışma götürür bulurlar, ancak şairin kim ve ne olduğunun yanıtlanması için bu şiirlerin daha dikkatli ve bağlamları gözönünde tutularak okunmaları gerekir. *Camagüey Ağıtı,* öncelikle şairin gençliğinin, yani dü-

(5) Guillèn'in şiirlerini yakından tanıyanlar, kuşkusuz **West Indies Ltd.** (1934) yapıtının **Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside** şiirindeki konulara başkalarını kattığını ve o konuları zenginleştirdiğini ve Ağıtlar **(Elegias)**'daki ideolojinin ipuçlarını verdiğini biliyorlardır.

nün olayları ve insanlarına bağımlı ve geçmişe özlem duyan bir gönül borcu ödemesidir. Fakat, «günlük gereksinimlerin insanları, / ...diri ve gündelik ruhlar / kahraman olmayan ama tarih yatağı; bilin ki sizden sözediyorum, sizi düşlüyorum...» derken şair kendi doğduğu kentin sıradan insanlarıyla olduğu kadar onun anıştırdığı, bütün dünyanın sıradan insanlarıyla da özdeşleşmektedir.

Emmett Till'e Ağıt'ta Guillèn bağışlanmaz bir vahşilikten kızgınlık ve başkaldırı ile sözetmektedir. Kurbanın gençliğinin ve narinliğinin çok dokunaklı bir sıralanışıyla yöre insanlarının cehenneme özgü zorbalığı, «o yaşlı ırmak, zencilerin kardeşi» nin bu türden daha pek çok olaya tanık olduğu savıyla tamamlanmaktadır.

Soyadım herhalde şairin en usul ve en duygu yüklü şiirlerinden biridir. Bu, «noterin mürekkebinin» ötesine bir hac yolculuğudur «uzak yeğenlerin geleceği» yere, «büyük ıslak kayalarla dolu olan / toprak altındaki dehlizlerini / o eski suyun / katıksız akışının duyumsandığı» yere yapılan bir kazıdır. En derin benliğine ulaşan ve aynı zamanda kendi ötesinde aynı ya da benzer ırksal karışımdan oluşanların boyutlarına ulaşan Guillèn şunu bulmuştur: «benim adım, yabancı / özgür ve benim, yabancı ve sizin / yabancı ve hava kadar özgür.» Şiirin ikinci adı ise bundan daha yerinde olamazdı: Bu, en geniş anlamıyla bir «aile ağıtı»dır.

Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside'de ipuçları görülen ya da açıkca ortaya çıkanlar, Küba'ya, Jacques Roumain'e ve Jesùs Menendèz'e adanan ağıtlarda meyvelerini vermiştir. Birincisi şairin ülkesini «satılık palmiye ormanı, / çizilmiş, parçalara ayrılmış düş, / şekerin ve yüzüstü bırakılmanın katı haritası.» diye sunmakta ve oradaki katlanılmaz varoluş koşullarını da «kaniçici kartala» bağlamaktadır: «ürkünç Kuzey'den ölüm getiren, kurt ve ölüm, haç ve ölüm / ... / öngörülebilir, önsel ölüm, / Las Vegas'ta sahneye konan / uçakların ve bombaların tufanıyla.»

İkincisi bir adamın önemsiz ve fakat ciddi yanlarını anımsatır bize: «O, Bay Jacques Roumain, / adına konuşan / zenci imparatorun, zenci kralın, / zenci Başkan'ın / ... / henüz doğmamış zencilerin / ... / kaygılı, yırtıcı, asal / bataklıktan çıkanların, sebze etlilerin.» Aynı zamanda Haiti'nin kana boyanmış tarihinden sayfalar açarak ve Roumain'in ülkeyi özgürleştirme düşünü de yücelterek...

Üçüncüsü *Emmett Till'e Ağıt* gibi bir cinayet üzerine yazılmıştır. Çok sevilen ve çok başarılı bir şekerkamışı işçileri örgütçüsü olan Menendèz, 1948'de Küba ordusundan bir subay tarafından vurulmuştu. Bu ortamalı tarihsel olguyu yansıtmak için Guillèn «yüce, gizemli ve dirimsel bir duvar resmi boyadı, kabataslak ve koyu renklerden bir fresk, insanal ama kurban gibi, şekerkamışı tarlaları ve gangsterler, kan ve umutla dolu...»[6]. Böylece, olayın özgünlüğünü becerikli bir biçimde kullanarak kıtasal ve üçüncü dünya ülkelerine ilişkin gerçekliğe de seslendi. Şiirdeki Jesùs Menendèz, hem Manzanillo'da bir zamanlar vurulan zenci Kübalıdır, hem de okyanusun derinliklerinden kalkan, kamış tarlalarında şaklayan, şafakta bir çığlık gibi yankılanan, New York Borsasında bir panter gibi uluyan, bir yıldırım gibi gümbürdeyen ve sonunda kükürtsü sabah güneşi gibi ışıyan»[7] bir tür güçtür.

Şairin sanatındaki ideolojik yönseme ve oluşumu sanırız bütünüyle ortaya kondu. Birleşik Devletler kapitalizmi ve onun, özellikle Küba ve Latin Amerika ülkelerindeki, koloni baskısı karşısında önerdiği ise devrimdir. Marti, Maceo, Dessalines, Peralejo, La Citadelle gibi daha önceki özgürlük savaşımlarından gelen kişi ve yer adları sevgiyle anımsatılmaktadır; Rochembau, Le Clerc, Walker ve Trujillo gibileri nefretle anılır-

(6) Ezequel Martinez - Estrada, **La Poesia Afrocubana de Nicolàs Guillèn**, (Montevideo, Editorial ARCA, 1966, s. 92.)
(7) Ezequel Martinez - Estrada, s. 90 - 91.

ken. Açıktır ki, Guillèn'in savunduğu, *Elegias* yayınlandığı sıralarda Küba'da utku kazanan devrimin benzeri devrimlerdir: Bu devrim «ağır, sinik, yapışkan insanlar içindir / hastanelerde, ve delirerek ölen, hayvanlar gibi / ama yaşamı düşleyerek,» ve şunu değiştirmek içindir: «Yırtılmış ve köredilmiş bir kır, kusuyor / gölgelerini yola, kırbacı altında / patronun.»

Burada toplanan şiirlerin, daha önce topluluğun «birlikteliğini, isteklerini ve yürekliliğini açıklama ve kurma» olarak adlandırdığımız gereksinimiyle olan ilişkisi, belirleyici olarak, yön gösterme ve yüreklendirmedir. Şiirlerle, birlik daha berrak algılanmakta, istekler daha somutlaşmakta ve yüreklilik tüm dünyaya duyurulmaktadır. Bu yolla onlar ulusal marş, ilahiler, dualar, yeminler, sendika türküleri, hatta dinsel ve politik oratoryoları içine alan bir büyük ailenin ögeleri olmaktadırlar. Bu türden anlatım, köklerini şiirin tanımında bulurken, şiirsel olgunluğun geleneksel akademik standartlarına da kayıtsız kalmaktadır. Kişinin ulusal marşa, ya da duaya ya da bu şiirlere olan tepkisi, onların doğurdukları dürtülerle ilgilidir. Burada ayrılmaz bir biçimde ve etkileyici olarak birleşik olsa bile, estetik kaygılar daha sonra gelecektir. Her durumda, şiirlerin açımladığı konulara yakınlık duymayanların tepkileri bile tarafsız ve kayıtsız kalmayacaktır. Çünkü günlük sivil gerçekliğin dünyasında, onlar şiirlerin yönlendirdiği ve yüreklendirdiği ilk alıcılardan daha fazla sayıda ve daha uzak olanlarına da ulaşacaklardır. Eğer bu yaralara dokunur, kanlarını yenilerse, Nicolàs Guillèn iki kere başarılı olmuş demektir.

ROBERT MARQUEZ ve DAVID ARTHUR McMURRAY

MOTIVOS DE SON'DAN

(1930)

BENİM KÜÇÜK KADINIM

Karadır ya küçük kadınım
değişmem
onu
başka bir kadınla.

Yıkar, ütüler; diker
ve, birader, yapabilir mi
mutfak işlerini de!

Eğer isterlerse
onu dansa
ya da yemeğe götürmeyi,
o beni de almalı
ve eve geri getirmeli.

Der ki: «Babacı,
gidemezsin, gitme,
yakala beni,
yakala beni,
yakala beni,
bir top gibi.»

SONGORO COSONGO'DAN

(1931)

VARIŞ

Buradayız işte!
Söz bize ıslak ulaşır ormanlardan,
ve canlı bir güneş yükselir damarlarımızda.
Yumruğumuz güçlüdür,
güçlü kavrar kürekleri.

Yayılıcı palmiyeler uyumakta gözün derinlerinde.
Katıksız bir altın damla gibi, çığlığımız bizden uzaklaşmakta.

Ayağımız,
sert ve kocaman,
ezer ıssız yollardaki
sıralarımıza dar gelen yollardaki tozu.
Suların kaynadığı yerleri biliriz,
ve severiz suları kanolarımızı ittirdikleri için kırmızı gökler altında.

Şarkımız, sade
bizim şarkımız
ruhun derisi altındaki pazuya benzer.

Sabaha sisi biz getiririz,
ve geceye ateşi,
ve bıçağı, ayın sert bir parçası gibi,
barbar derilere layık olanı;
bataklıktaki timsahları biz getiririz
özlemlerimizi boşaltan yayı,
tropiğin belini
ve berrak aklı biz getiririz.

Ah, yoldaşlar, buradayız işte!
Kent bekler yaban arılarının
bal petekleri kadar narin saraylarıyla;
caddeleri kuru, dağlarda yağmur yağmadığında ırmaklar nasıl kurursa,
ve evleri gözlerini diker bize korkulu pencereleriyle.

Eskil insanlar süt ve bal verecek bize
ve yeşil yapraklarla taçlandıracaklar bizleri.

Ah, yoldaşlar, buradayız işte!
Güneşin altında
terli derimiz yenilenlerin ıslak yüzlerini yansıtacak,
ve gece boyunca, yalımlarımızın ucunda yanarken yıldızlar,
kahkahamız ırmaklara ve kuşlara uyanacak.

KÜBALI BİR ZENCİ BOKSÖRE KÜÇÜK KASİDE

Eldivenlerinin
sincap kadar hızlı bir gövde önünde yükselişi
ve gülümseyişindeki yumruk!

Kuzey zor ve acımasızdır, boksör.
O bildik Broadway
bir damar gibi kanar,
yanıbaşında naykırmak için ringin
içinde modern bir lastik maymun gibi zıpladığın
sık sık iplere dayanmadan,
sık sık rakibine sarılmadan...
O bildik Broadway
karpuz-ağzını korkuyla yağlayan
senin patlayıcı yumrukların karşısında
ve biçimi patentli deri ayakkabılarının karşısında...
aynı Broadway işte
o koca burnunu, o ıslak dev dilini uzatan
yalamak ve tükabasa doymak için
yaşamsal kanıyla şekerkamışı bahçelerimizin.

Çok açık ki
farkında değilsin burada olup bitenlerin,
ne de farkındasın orada olup biten bazı şeylerin;
çünkü eğitim zordur, kaslar hainlik eder,
ve kişi toplamalı, diyorsun sevinçle
bir boğanın gücünü kendinde, yumruğu daha sert olsun diye.

İngilizcen
biraz daha sarsak zayıf İspanyolcandan,
ama yeterli oluyor ringte
anlaman için o pis argoyu
her yumrukta biraz daha harcadığın
çenelerden bir tükrük halinde dökülen.

Gerçekte, beiki de bu kadardır gereksindiğin.
Ve kesin, düşündüğüm gibi
yaptın belki de istediğini.

Çünkü, herşey bir yana, çok iyi birşey
dövülecek bir torba bulman,
güneş altında yağlarını biraz eritmen,
sıçraman,
terlemen,
yüzmen,
ve gölge boksundan kavgaya,
duştan masaya,
arınmış, iyi ve güçlenmiş çıkman
yeni elden geçmiş bir kamış gibi
ve saldırganlığıyla bir bira fıçısının.

İşte şimdi böylece, Avrupa çıplanıyor
güneşin altında bronzlaşmak için
ve Harlem'de ve Havana'da
cazı ve *Son*'u arıyor:
Bulvarlar alkışlarken zenci egemen!
Bırakın beyazların kıskançlığı
tanısın onurlu, otantik karayı!

WEST INDIES LTD.'DEN

(1934)

TROPİK ÜZERİNE SÖZLER

Tropik,
senin acı şenlik ateşin
kavurur azametli bulutları
ve günortası yayının çemberlediği o derin gökyüzünü.
Ağaçların derisi üzerinde kurutursun
kertenkelenin kederini.
Rüzgarların tekerleklerini yağlarsın
palmiyeleri korkutmak için.
Delersin
büyük bir kırmızı okla
ormanların yüreğini
ve etini ırmakların.

Yakıcı yollarda ilerlediğini görürüm,
tropik
hint kirazı dolu sepetinle,
dilenen şeker kamışlarınla
ve zenci kadınların oraları gibi mor olan elmalarınla.
Görürüm kaba ellerinin
tohumları barbarca açışını
ve onlardan koparışını bolluk ağacını,
henüz körpe, fakat yetenekli
gürültülü ormanlar arasından sıyrılmaya.

Burada,
denizin ortasında,
suda oynaşarak, çıplak Antillerimle,
selamlarım seni, tropik.
Oyuncul bir selam,
bahara özgü bir selam
benim tuzlu ciğerlerimden çıkan selam
bu adalar, senin rezalet seven kızların arasında.

(Jamaica
zenci olduğu için mutlu olduğunu söylüyor,
ve Küba biliyor onun melez olduğunu!)

Ah,
özlemi
ateşinin dumanını solumanın
ve koltukaltlarımı iki acı kuyuda duyumsamanın!

Koltukaltlarım, ah tropik,
senin ateşinde bükülen ve burulan.

Yumrukları verirsin bana
hindistancevizlerini küçük bir tanrı gibi yarmak için;
gözlerimi verirsin bana
kaplanlarımın gölgesini aydınlatmak için;
kulakları verirsin bana
uzak toynakları duymak için toprakta.

Sana borçluyum kara gövdemi,
çevik bacaklarımı ve havlı saçımı;
basit kadınlar için olan aşkımı
bu silinmez kanımı.

Sana borçluyum azametli günleri,
mavi kumaşının üzerinde yapışık
güneşleriyle, yuvarlak ve şen:
sana borçluyum nemli dudaklarımı,
jaguarın kuyruğunu ve yılanın tükürüğünü;
sana borçluyum susamış yırtıcıların su içtiği birikintileri;
sana borçluyum, tropik, bu çocuğun tutkusunu
pistinde koşmak için
sarı güllerle dolu derin kuşağında,
dağlarda gülerek, bulutlarda gülerek,
denizler aşan bir gökyüzü
kendini yokederken sonsuz dalgalarıyla kırılarak ayaklarımın ucunda.

İKİ ATANIN BALADI

Yalnızca benim gördüğüm gölgeler,
iki atam gözetlemekte beni.
Kemik uçlu bir mızrak,
posttan ve ağaçtan bir davul:
benim siyah atam.
Geniş boğazında deri bir yaka,
bir savaşçının gri donatısı:
benim beyaz atam.

Afrikanın nemli ormanları
kalın ve dilsiz gonglarıyla...
«Ölüyorum!»
(Der siyah atam).
Timsahlarla kararan sular,
hindistancevizlerinin yeşillendirdiği sabahlar...
«Yorgunum!»
(Der beyaz atam!)
Ah, acı rüzgarın yelkenleri,
altın için yanan kalyon...
«Ölüyorum!»
(Der siyah atam!)
Ah, kızoğlankız boyunlu kumsallar
cam boncuklarla kandırıldılar..!
«Yorgunum!»
(Der beyaz atam!)
Ah, katıksız, cilalı güneş,
tropik çemberine zincirlenen;
ah, berrak dolunay
uyuyan maymunların üzerinde ışıyan!

Ne kadar çok gemi, ne kadar çok..!
Ne kadar çok zenci, ne kadar çok..!
Ne kadar debdebeli şekerkamışının parıltısı..!
Ne kadar da keskin tüccarın kamçısı!
Bir kan ve gözyaşı kayası,
açık damarlar, yarı-açık gözler kayası,
bomboş şafaklar kayası,
ve plantasyon günbatımlarının
bir yüksek sesin, bir güçlü sesin
sessizliği yaran bir sesin kayası.
Ne kadar çok gemi, ne kadar çok
ne kadar çok zenci!

Yalnızca benim gördüğüm gölgeler,
iki atam gözetlemekte beni.

Don Federico haykırır bana
ve Taita Facundo susar;
ikisi de düş kurmakta gecede
ve yürümekte, yürümekte.
İkisini getiririm yanyana.
«Federico!
Facundo.» Kucaklaşırlar. İççekerler,
kaldırırlar yukarıya kocaman başlarını;
ikisi de aynı büyüklükte,
yüksek yıldızların altında,
zenci özlemi ve beyaz özlemi,
ikisi de aynı büyüklükte,
çığlık atar, düş kurar, ağlar, şarkılar söylerler.
Düş kurar, ağlar, şarkı söylerler.
Ağlar, şarkı söylerler.
Şarkı söylerler!

ISI

Isı çatlatır geceyi.
Kavrulmuş gece düşer
ırmağın üzerine.

Öyle bir çığlık,
öyle serin bir çığlık sularda,
yanan gecenin çığlığı.

Kızıl ısı zencilere.
Davul!
Isı kararan göğüslere.
Davul!
Ateşten dilleriyle ısı
çıplak omurgalarda...
Davul!

Yıldızlardan inen su
yıkar uyandırılan
hindistan cevizlerini.
Davul!

Yıldızların parlak ışığı.
Davul!
Pırıldar kutup yıldızı.
Davul!

Tekne yanıyor! Tekne yanıyor!
Davul!
Doğru mu? Kaçın! Yalan söylüyor.
Davul!
Dilsiz kıyılar, dilsiz gökler...
Davul!

Adalar yolalıyor denizde,
yolalıyor, yolalıyor,
yolalıyor yalımlar içinde.

CANTOS PARA SOLDADOS Y SONES PARA TURISTAS'DAN

(1937)

KURŞUNA DİZİLME

Kurşuna dizecekler
elleri bağlı bir adamı.
Dört asker
ateş edecekler.
Dört asker
suskun,
öldürecekleri
adam gibi
elleri bağlı.

— Kaçabilir misin?
— Koşamam!
— Ateş edecekler!
— Ne yapabiliriz?
— Tüfekleri boştur belki de...
— Altışar kurşun var herbirinde!
— Belki ateş etmez askerler!
— Hepten salaksın sen de!

Ateş ettiler.
(Nasıl vurabildiler?)
Öldürdüler.
(Nasıl kıyabildiler?)
Onlar dört askerdiler
suskun,
ve kılıcını indirerek onlara işaret veren
bir subay;
dört askerdiler
elleri bağlı,
tıpkı o adam gibi
dördünün de ateş ettiği.

EL SON ENTERO'DAN

(1947)

ANTİLLİ ÇOCUKLAR İÇİN DANS EZGİSİ

Antil denizi üzerinde
yolalıyor kağıttan bir gemi:
gemi gemi yolalıyor
yolalıyor dümencisiz bir gemi.

Havana'dan Portobelo'ya,
Jamaica'dan Trinidad'a,
gemi gemi yolalıyor
yolalıyor kaptansız bir gemi.

Kara bir kadın kıçta,
bir İspanyol pruvada:
gemi gemi yolalıyor
yolalıyor ikisiyle güvertede.

Geçiyorlar adaları, adaları
pek çok ada, her zaman daha fazla;
gemi gemi yolalıyor
yolalıyor hiç durmadan bir yerde.

Çukulatadan bir top
ateş açtı bizim gemiye,
ve şeker, şekerden bir top
karşılık verdi ona.

Ah, benim okyanuslar aşan,
minik, kağıttan teknem!
Ah, benim siyah ve beyaz
dümencisiz gemim!

Orada kara, kara bir kadın,
İspanyol'un hemen yanıbaşında;
gemi gemi yolalıyor
yolalıyor ikisiyle güvertede.

LA PALOMA
DE VUELO POPULAR'DAN
(1958)

SPOR

Ne anlarım bokstan,
ben, ayırdedemeyen dürtmeyi aparkütten?
Yine de aynı hesap, bazen,
çocukluğumdan bu tarafa
bir vadinin derinlerinden büyük bir bulut gibi,
gelirdi - Johnson'u görürüm,
o dağ gibi zenci,
atletik, manyetik ve yanıcı *dandy*.
Bildik görünüştür işte
kavun gibi yuvarlak kafa,
tüyden yelpazedir gülüşü,
ve yasaklanmış beyaz zambaktır
Lynch'i hırstan köpürten.

Ya da bu değilse, bazen zafer yalımını keşfederdim
Wills ve Carpentier'i ışıtan; ya da zaferini
Sam Langford'un... zafer, pençelediklerinde
eldivenleriyle, kişnediklerinde,
ve onurlu gözler ışıldar,
ince boyunlar dik tutulur,
halatlardan ve tahtadan oluşan
kırların ortasında
hırsla sıçrayıp dururken.

Fakat çoğunlukla düşündüklerim
Kid Charol, yüce taçsız kral;
ve Çukulata, taçlı yüce kral;
ve Kara Bill, elastik kaslarıyla.
Ben, ayırdedemeyen dürtmeyi aparkütten,
eldivenlerin, derinin ve ringin
şarkısını söylerim. Sözler ararım,
yürütürüm onları spor sayfalarından,
ve bağırırım, «Selam kana ve kasa,
senin ve bizim olan zafere selam.
Kahramanlar, Titanlar,
kavgalarınız sizin
güzel şiirler gibiydi.»
Belki de bu kadar karışmamı yadırgıyorsunuz,
çünkü ayırdedemem dürtmeyi aparkütten?
Gerçeği abarttığımı mı düşünürsünüz?
Peki ama Yankilerin ve Fransızların yaptıkları yanında,
benimkisi, benim şampiyonlarım
acı yumruklu, sıkı duruşlu,
uzun boyludurlar,
yılların bulutlandıramayacağı aynalardır,
dağların arasında içgeçiren serin-berrak rüzgarda
bayrağımızın dalgalandığı erkekçe direklerdir.

Ne anlarım satrançtan,
ben, fili ya da piyonu oynamamış olan?
Görmez gözlerim
cebirini, garip imlerini,
ve o felsefel tahtasını
her karesi bir
soru işareti olan.
Fakat anımsarım Capablanca'yı; anımsatırlar onu bana.
Geçerken
sesler saldırır bana mızrak gibi.

— Hey sen, Küba'dan gelen, bilir misin Capablanca'yı?
(Yanıtlarım, Küba
yeşil bir timsahtır, ırmağa gömülü.)

— Hey sen, Küba'dan gelen, nasıl biriydi Capablanca?
(Yanıtlarım, Küba
hüzünlü bir güvercindir, akşamları süzülen.)

— Hey sen, Küba'dan gelen, Capablanca konuk gelir mi?
(Yanıtlarım, Küba
yalnız bir gitar, geceleri düş kuran.)

— Hey sen, Küba'dan gelen, nerede Capablanca?
(Yanıtlarım, Küba bir damla gözyaşıdır.)

Fakat sesler pusuda bekler
aldatır beni, kuşatır beni,
bıçaklar beni, kanatır beni,
fakat, sesler yükselir
inatçı, ince uzun meşeler gibi;
fakat, sesler kayar
uzun, ıslak yılanlar gibi;
fakat, sesler kovalar beni
kanatlar gibi...

Böylece işte, Capablanca'nın
tahtı yoktur, ama yürür
geçit törenlerinde ve egemenlik kurar
dünyanın bütün caddelerinde.

Ne kadar iyi yol gösterir bize
Norveç'ten Zengibar'a
Yengeç'ten karlara.
Doğuştan bir beyaz at,
yarım çarklar yapar
ırmaklar üzerindeki köprülerde
vezirler ve kaleler arasında,
şapkası havada
(bayanlar için)
ve bir gülümseme yüzünde
(erkekler için),
beyaz atı
ince kıvılcımlar döşeyerek
yola...

KOMŞU EV

Yalnız başına, durgun mercan dalgası üzerinde
yaşar Antil ülkesi,
beklcyerek İlk Yargı borularının çalışını.

Komşu ev, Karayip Denizine avlu
kiracıların toplanıp gevezelik ettiği yer
ayışığı altında, şimdi
sorgulanacak zencilerin bulunduğu
ve kelebeklerini öldüren kadınların...
Siyahi-kırmızı dalgası
şakakları acıyla yanan işçilerin,
ve polisin delici bakışlarıyla yaralanan
yaşlı yüzleriyle çocuklar.
Kanın günü kirlettiği toprak
ve bacaklar donuktur takla atarken hızla,
yakınan ve haykırmayan gırtlaklar
ve haykıran ve yakınmayan gırtlaklar,
ve kamış tarlalarında yükselen sesler
ve söylenen ve yazılmayan
ve bütün diğerlerini bileceğiz
ilerledikçe biz.

Komşu ev, Karayip Denizine avlu,
gitarla çalınan iç paralayıcı ezgiler için,
işte buradayım, çıkarmaya çalışarak
bir şarkıyı.
Bir şarkı, çılgın bir düş ürünü,
ölüm ve yaşamın basit şarkısı
kana içirilen geleceğin kutlandığı şarkı
çarşaflar gibi kırmızı, baldırlar gibi, yatağı gibi kırmızı
yeni doğum yapmış bir kadının.

SÜRGÜN

Sen ırmağı
ihtiyatlı akar;
uygar berrak su
nasıl da sessizce selamlar,
şapkasını çıkararak.
Belleğimde memleketim
ve ben Paris'te, sanki sergilenirim
zararsız bir yarasa gibi.
Ah!
Beni götürecek uçak nerede
dört motorlu
ve tek bir uçuşta!

Kan parıldamakta göğsünde
karartılmış gökte yavaşça
yer değiştiren bulutun.
Karalar giyinmiş, kiralanmış
dört yeni hançerle.
Karayip Denizindendir,
bir korsan, yamyam denizden,
gözleri görmeyen ve uykusu
katledilmiş katı bir denizden.
Ah, geri dönmek o bulutla,
ve onun dört hançeri ve onun kara urbasıyla.

PUERTO - RICO ŞARKISI

Ne haber Puerto Rico,
ortaklığın ortaklıktan düştü mü ortaklıkta?
Hindistan cevizi ve gitar sesleri
ayın altında, denizin kıyısında,
ne tatlıdır onuru kolkola gezmenin
Sam Amca'nın kolunda, onun yolunda!
Hangi dilden anlarsınız beni?
Nasıl seslenmeliyim sonuç olarak size
Yes diye,
evet diye,
bien diye,
well diye,
mal diye,
kötü diye... çok kötü diye mi yoksa?

Sizi öldürenler yemin ediyorlar
mutlu olduğunuza. Doğru mu bu?
Solgun çehreniz yanmakta ve
bakışınızın kansızlığı ölümcül bir parıltı kazanmakta
siz anlaşılmaz laflar homurdanırken
yarı argo yarı İspanyolca;
sizi Kore'ye soktuklarında bir dürtmeyle
kimin için öldürdüğünüzü hiç bilmediniz:
yes için mi,
evet için mi,
bien için mi,
well için mi,
mal için mi,
kötü için mi... çok kötü!

Ah nasıl da iyi bilirim düşmanınızı,
çünkü aynısından burda da var, bizde,
kanda ve şekerde ortak,
ortaklığı ortaklıktan düşen bir ortak.
Birleşik Devletler ve Puerto-Rico,
bu demektir ki, New York kentiyle San Juan,
Manhattan ve Borinquen, ilmik ve boyun;
bundan fazla söylemeye gerek yok:
yes değil,
evet de,
bien de,
well de,
fakat *mal*,
fakat kötü... fakat çok kötü!

LITTLE ROCK

Enrique Amorim'e

Bir *blues* döküyor müzikten gözyaşlarını
sabahın berrak havasında.
Beyaz Güney çeker
kırbacını ve şaklatır. Küçük zenci
çocuklar geçerler pedagojik tüfeklerin
dehşet dolu okullarına giderken.
Sınıfa girer girmez
Jim Crow olacak öğretmenleri,
Lynch'in oğullarıysa oyun arkadaşları;
ve sırasında
her bir zenci çocuğun
kanlı mürekkep, yalımlı kalemler.

Bu Güney işte, onun bitmeyen kargışı.

O Faubus - dünyada,
kangrenli Faubus - göğü altında,
zenci bir çocuk özgürdür:
beyazlar arasında bulunmakta değil,
evde barış içinde oturmakta,
sokaklarda dolaşmaya değil,
dövülerek şehit olmakta,
beyaz bir kadına ıslık çalmakta değil,
tükürükle, kurşun borularla öldürülmekte,
ve hatta başını öne eğmekte... *yes,*
kamburunu çıkarmakta... *yes,*
dizleri üzerine kapaklanmakta... *yes,*
o özgür dünyada... *yes,*
Aptal John Foster'in havaalanından havaalanına konuştuğu:
o minik beyaz top,
o küçük, güzel, beyaz, harika top
golf yani, yuvarlanırken en küçük gezegen gibi
ince, sert, temiz, nezih, narin
tatlı, yeşil çayır üzerinde... *yes.*

Öyleyse, şimdi
bayanlar ve baylar, kızlar
şimdi, çocuklar,
yaşlı adamlar, zengin adamlar, yoksul adamlar,
Kızılderililer, Mulatolar, Zenciler, Zambolar,
düşünün hele bir ne olurdu:
Hepten Güney olan bir dünya,
hep kan ve kırbaç olan bir dünya,
beyaz çocuklara beyaz okulları olan bir dünya,
hepten Rock ve hepten Little olan bir dünya,
hepten Yanki ve hepten Faubus olan bir dünya...

Düşünün bir an için.
Düşleyin bunu bir saniye!

IRMAKLAR

Ren'le, Ron'la, Eber'le
doludur gözlerim.
Tiber'le, Thames'le,
Volga'yla, Tuna'yla
doludur gözlerim.

Fakat Plata'yı bilirim,
ve bilirim Amazon sularını da.
Fakat Mississippi'yi bilirim,
ve bilirim Magdalena sularını da.
Almendares'i bilirim,
ve bilirim San Lorenzo sularını.
Orinoco'yu bilirim,
bilirim ki onlar sesimin çiçeklendiği
acı yapışkan toprakları sularlar,
kanlı köklerle zincirli gevşek ormanları...
Amerika, çanağından içerim senin
teneke çanağından
büyük gözyaşı ırmaklarını.

Ah, bırak beni, bırak beni,
bırak beni şimdi
...suyun yakınına.

SENATÖR McCARTHY'NİN ÖLÜMÜ ÜZERİNE KISA GROTESK MÜNACAAT

Burada yatıyor Senatör McCarthy
ölümden yatağı üzerinde, ölü,
dört maymun dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McMaymun
Carthy'den yatağı üzerinde, ölü,
dört şahin dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McŞahin
maymundan yatağı üzerinde, ölü,
dört tay dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McTay
şahinden yatağı üzerinde, ölü,
dört kurbağa dikizlemekte onu:
Carthy McCarthy.

Burada yatıyor Senatör McKöpek
ulumalardan yatağı üzerinde, ölü,
dört ganster dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McGangster
köpekten yatağı üzerinde, ölü,
dört kurşun dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McKurşun
haykırışlardan yatağı üzerinde, ölü,
dört balgam dikizlemekte onu:
Carthy McCarthy.

Burada yatıyor Senatör McBomba
hakaretlerden yatağı üzerinde, ölü,
dört domuz dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McDomuz
bombalardan yatağı üzerinde, ölü,
dört dil dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McDil
domuzlardan yatağı üzerinde, ölü,
dört yılan dikizliyor onu;
burada yatıyor Senatör McYılan
dillerden yatağı üzerinde, ölü,
dört baykuş dikizlemekte onu;
Carthy McCarthy.

Burada yatıyor Senatör McCarthy,
McCarthy'nin ölüsü,
ölü McCarthy,
ölü ve dahi ölü;
amin.

BARLAR

Nasıl da severim barları, meyhaneleri
denizin kıyısındaki,
insanların içtiği ve konuştuğu
yalnızca konuşmak ve içmek için.
Oraya Juan Hiçkimse gelir
ve sıradan bir içki ister
ve Juan Haşinses, Juan Düzustura gelirler
ve Juan Yassıburun, ve hatta Juan
Basit, yalnız, ve basit, sade
Juan.

Beyaz bir dalganın arkadaşlıkla
köpüklendiği yerdir;
halkların arkadaşlığıyla, tumturaksız,
bir «Merhaba» dalgası, «Na'ber?»ler.
Balık kokan yer orasıdır,
mangle, rom, tuz
ve güneşte kuruyan terli gömlek kokan yer orasıdır.

Öyleyse gel kardeşim, beni bulursun
(Havana'da, Oporto'da
Jacmel'de, Şanghay'da)
sıradan insanlar arasında
yalnızca konuşmaya ve içmeye
insanlar, barlar ve meyhaneler
denizin kıyısında.

ÇİN ŞARKILARI

1. İki Sesli Çin Şarkısı

Çin'e gitmek isterdim ve
ordaki eski ejderle konuşmak...
Ordaki eski ejderle konuşmak?
Ne boşuna bir iş olur gitmek:
Bir süre önce kaçtı uçakla.

Yakabilseydim düş piposunu ve
bütün acıları unutsam dumanında...
Bütün acıları unutmak?
Yararsız bir iş olur dumanaltı olmak:
Yaşamı karşılamak daha yeğdir hâlâ.

Bir kez daha inatçı ve yola gelmez
sahibi olmayı özlerim pirinç dolu topraklarının...
Pirinç dolu topraklarının?
Boşuna bir iş olur özlemek:
Halkın pirinci o, yanyana dururlar ayakta,

Ah, solgun lotüs arasında dolanmak
geçmişin görkemine yas tutarak...
Geçmişin görkemi mi?
Yararsız bir iş olur dolanmak:
Lotüsler arasında bir traktör dolaşır anca.

2. Wang Tse - Yu'nun Şarkısı

Ah, Wang Tse-Yu doğduğunda
aylar ve acı aylar önce,
büyük
Devrim'den önce;
düştü siyah bir taş gibi,
tutunmuş kaldı bir enik gibi,
ve ağladı beşiği ve yorgancığı olmadan;
önce, çok aylar önce,
büyük
Devrim'den önce.

Bugün konuştum Wang Tse-Yu ile:
Anlatabilir misin bana, kardeşim,
ne oldu sana-
yüksekte tuttuğun şanlı bir yürek,
mavi gökten ve büyük ülkenin katlandığı
zorlukları aşma tutkusundan yansıyan
ışıkla aydınlanan siyah gözlerinle?
Anlatabilir misin bana, kardeşim,
ne oldu sana?

Mızrağımla kazandım yurdumu
(diye yanıtladı Wang Tse-Yu),
yaşamımla kazandım mızrağımı,
kanımla kazandım yaşamımı,
düşlerimle kazandım kanımı...
Bugün düşüm, uyanık kalmaktır
(diye yanıtladı Wang Tse-Yu)

3. Dönüş Şarkısı

Jorge Amado'ya

Senin için açık mı,
pirinç ve bambu ülkesi?
Senin için açık değil mi bu?

Pekin'i gördüm:
Pekin,
mandaren yok
tahtırevan yok.
Şanghay'ı gördüm:
haykırırım
hiç Yanki yok Şanghay'da.

Korkutucu bir şey
yaşamın çiçek açtığını görmek.
Garip birşey
yaşamın ayaklanışını görmek.

Şarkı söyle benimle, kardeşim,
ve konuş ben konuştukça.
Haykırırım
hiç Yanki yok Şanghay'da.
Pekin:
mandaren'in tabutu.
Sen koş ve seyret onu,
pirinç ve bambu ülkesini.

4. Vazo

Çok uzakta ve temiz, gençliğimde
kitaplarımın ve oyunlarımın arasında,
Çin bir porselen vazoydu,
sarı, ve bir ejdrehanın yalımlarından.

Bir başka anlamı, tanıdık ve açık,
sebze mevsimiydi, ipte çamaşırlar,
ve bir Kanton'lu, genç Andres-
dili yeni sökmüş ve utangaç.

Sonra Sun Yat-sen'in bir fotoğrafı görünürdü,
romantik ve parçalanmış düşleriyle.

Ve sonunda gece döndü gündüze:
uzun yürüyüş, gerçek gibi amansız,
sonra zafer ve şafağın parlak ışınımı.
Ve en son, daha önce bilmediğim bir şey:
Damlalar ve damlalarca kan,
gençliğimin porselen vazosunu dolduran.

5. Ekimin Biri

Pekin 1959, Çin biçeminde şiir

Eski Çin, yineliyorum ki
çok tatlı bir örneklemdi;
yerel bir hastalık ve her zaman
her sokakta dilenen bir eldi.

Ah, iyi anımsıyorum şu
yanan afyonun kokusunu
ve kahredici kilise kulesini
yabancının çan çaldığı yerde.

Ve iğrenç bir anım da şu:
Yaltaklanıcı Sırıtma Mahkemesi,
çek-çekdi taşıyan konsolosu,
konsolosun modaya uygun giysisi.

Şimdi özgür halklar tutar
yanan şafağı, altın meşaleyi;
cadde yalımlarla ilerler
büyük ve cüretli bir yılan gibi.

MAU - MAULAR

Ağulu mürekkep
anlatır Mau-Mauları:
Dişli ve tırnaklı ve totemli
yamyam zenciler.
Mürekkep hırıldar ve konuşur
ve der ki Mau-Maular
bir İngilizi öldürdüler...
(Aramızda kalsın: O
sorguçlu kepiyle bir İngilizdi,
hürmetsizdi, tüfeği
uygar ve *remington*
kavruk, kesin vuruşuyla
delip geçen Afrika'nın ciğerini
devletin hançeriyle,
abecesel çeliğin,
frenginin, barutun
money, business, yes.)

Uzun boylusu harflerin
anlatır ki Mau-Maular
tropik düşlü evlerini
gasbettiler İngilizlerin,
ve ateşler, ve kanlar, ve ölümler içinde,
barbar bir saldırıyla
yüz İngiliz öldü...
(Aramızda kalsın: Onlar
aynı yüz İngilizdi

Londra'nın şöyle sözettiği:
«Mau-Mauları öldürür ve yerler;
Kenya'yı yakar ve temizlerler.
Bir tek Kikiyu'yu bile bırakmazlar
canlı, ve küllerle kursun diye sofrayı
karıları, ve kökten kurusun diye dölyolları».)

Ve uzun boylu harf
anlatır ki Mau-Maular
silip süpürürler hasatları
çılgın bir ırmak gibi,
suları ağular,
verimli toprağı yakar,
boğazlarlar geyiklerle tosunları.
(Aramızda kalsın: Onlar
sahibiydiler on bin kulübenin,
ağaçların ve yağmurun,
güneşin ve dağların,
sahipleriydiler tohumun,
karıkların, bulutların,
rüzgarın ve barışın...)

Anlaşılır ve sade birşey-
Ah, sorguç kepli, yeri doldurulamaz İngiliz!
Anlaşılır ve sade: Sahipler.

KENTLER

Kingston

Açlıktan ölen güneşin altında
(God save the King)
beyazlar giyinmiş bir kara kız,
bir şarkı söylüyor.
(God save the King)
Bir şarkı.
Sonsuza dek?
Bu şarkıyı sonsuza dek?
Ah evet!
Ah hayır!
Ah evet!
Ah hayır!

New York

Ve geç öğleden sonra, açılır
terütaze bir gençkız gibi?
Ve onun yüreği, söyle bana
gördün mü gözyaşlarını?

Panama

— How are you Panama?
— I'm well.
(Jimmy'nin kabaresi, Joe'nun barı.)
— Evet?
— Yes.

Panamalı kardeş;
Hostos ve Marti'yi düşler misin?
— Düşlerim.
— Yes?
— Evet.

Madrid

Kükürt bulutları altında
bir ölü savaşçı insan,
yaşlanmış bir genç ölü yatıyor.
Bir ağaç büyümekte göğsünden.
Anlıyor musunuz?
Anlıyorum ben.

Sao Paulo

Köprüden köprüye atlarsın
ve ırmakları düşlersin,
evde kalmış bir kız gibi
bir oğul sahibi olmayı, umutsuzca, bekleyen.
Sen, kalabalığın üzerinde
o kadar fazla ve kısır açıklıklarla...

CARIOCA ŞARKISI

Rio'yu işittin mi ama,
kelle şekerini, Corcovado'yu
ve kanasusanmış yazı?
İşittin mi?

Alevlenen *boite'ı*
ve bulanık salonunu,
yaşamın bereketinin,
İşittin mi?

Rock karnavalını,
bir aygırın kaçışını,
yersel kırmızı başmeleği,
İşittin mi?

Denizi ve ülkeyi,
cilalanmış gökyüzünü,
lekeleyecek tek bir bulut bile yok,
İşittin mi?

Başka bir Rio'dan sözediyorum,
Rio de Janerio'dan:
çatı yok, soğuk-evet,
açlık-evet, kuruş yok.

Hiç kurumayan gözyaşından,
siperliksiz göğüslerden,
tuzaklardan, kaç-göçlerden,
urganlardan, boyunlardan.

Soiree'nin cazı
karıştırır ağır havayı;
kahveyi düşünürüm
(ve düşününce, ağlarım).

Favela aklıma gelir.
Orada hapsolunmuş yaşam
uyanık bir gözdür fakat.
Ve şafak aklıma gelir.

İşittin mi Rio'yu ama,
kendi hançeri saplı
esmer göğsünde?
İşittin mi?

PAUL ÉLUARD

Paul Éluard'dan bende kalan
eskil bir bakış, ciddi bir yüz
ve o sertle yumuşak arası eda
konuşmasında.

Şafakla çıktık onu aramaya
ve o çıkmıştı dışarıya...
Acele bir gidişti onunkisi,
ne *au revoir*, ne de eyvallah, ne mendil ne de bir ses.

Nereye gitmişti? Kimbilir!
Gerçekten kim bilebilir!
(Ah, eskil bakış, ciddi yüz
ve o sertle yumuşak arası eda
varolmasında!)

KÜÇÜK FİLİBE BALADI

Bulgaristan

Antik Filibe kentinde
çok uzakta, çok önce,
gece geç saat öldüydü yüreğim
ve başka bir şey yoktu o gece.

Uzayıp duran, yeşil bir bakış
çok uzakta, çok önce,
ıslak, yasaklanmış dudakları
ve başka bir şey yoktu o gece.

Bulgar göğü yukarıda
çok uzakta, çok önce,
titreşen yıldızlarla yakılmıştı
ve başka bir şey yoktu o gece.

Cadde boyunca kibar adımlar
çok uzakta, çok önce,
son ayak sesleri, sonra hiç
ve başka bir şey yoktu o gece.

Gizemli kapının yakınında
çok uzakta, çok önce,
eli o denli beyaz, tek bir öpücük
ve başka bir şey yoktu o gece.

ELEGIAS (TÜMÜ)

(1958)

KÜBA AĞITI

Küba - Orta Amerika'da, Meksika Körfezinin girişinde, Antil adalarının en büyüğü... Resimli Larousse.

Küba: satılık palmiye ormanı,
çizilmiş, parçalara ayrılmış düş,
şekerin ve yüzüstü bırakılmanın katı haritası...

Ormandan ormana, ormana kovalanan
narin geyik; nerede bulacaksın
duracağın ve yarılmış böğründeki kanı yalayacağın
o ormanı?
Yorulmak bilmez, parçalanmış göğsünün
öfkeli uçurumu önünde
duruyorum ve uykusuz suların
karanlık süngüsünü duyumsuyorum.
Ve her vuruşunu
vuruşu gibi gevşeyen bir denizin,
vuruşu gibi kasılan bir denizin,
vuruşu gibi eşmerkezli bir denizin,
kendi üzerine çarpan bir denizin,
duyumsuyorum.
Biliyorlar onu şimdi, onu gördüler;
maun gibi omuzlarıyla kara kadınlar,
kara kadınlar gibi karınlı, gitarlar
Gördüler onu, yineliyorlar:
Geceleri limanda
uçsuz bucaksız kalay gibi gökle yukarıda

bir yelkenli yüzüyor, ölü.
Trampet ve timsah bilirler onu,
tıpkı şöförler gibi, gümrük
memuru ve turist gibi
savaşçı bir şaşkınlık içinde.
Derinlerinde bir yıldızın boğulduğu
şişe, o da öğrendi onu.
Gördüler onu, iyi öğrendiler:
sokak, yüzyaşında bir çocukla,
rom, bar, gül, denizci
ve şu kadın birden geçiveren
kamış-liköründen bir hançerle
göğsündeki.

Ah, Küba, inlediğini görüyorum
kamışının ve büyüdüğünü...
sıkıntılı ve uzun, derin bir iççekişi kadar.
Soluduğum havada
onu yanışının acı dumanı.
İşte orada, İhtiras'ın sonsuz borusuyla
biraraya topladığı minik **cinler**
boynuzlarını kaldırır, sonra hızla yiterler
ışığın onbinlerce parlamasıyla.
İşte oradadır, ödlek dinamitin kara barutuna
bürünmüş gençlik
bir gülümseyişle öldüren.
Orada yaygaracı *cacique*, özlü Jupiter
dalkavuk *mandaren*
birden patlayan ve yükselen... yükselen... yükselen
kendi doruğunda parıldayıncaya kadar,
bir ip cambazı gibi bulutun ucunda,
birden aynı hızla düşen.. düşen... düşen
bir kaya üzerinde parçalanmak için:
söylevi ve kefeni olmayan bir ceset.

Bir de gözüdoymaz domuz var gördüğüm,
bir et yığını içinde dizlerine sürünen;
ve karton general, parlak madalyalarla,
tek kavga vermeden Olimpos'a ölçü biçen:
ve yosunlu kellesiyle doktor,
bahar neşesinin donuk olduğunu düşünen...

Tam bitişik kapıda görünür komşumuz,
telefonu ve de denizaltısı olan.
Barbar bir filosu var, barbar bir
filosu. Altın bir dağı,
dikizevi, ve bir koro
kartallardan ve bir çetele sürüsü asker
kör ve sağır ve silahlı
nefret ve korkuyla. (Sancakları
kanla sıvalı, fizyolojik bir pis koku
saçar, kendi nişanlarındaki her bir
ölü sineği durduran.) Evet, komşu
kumsalımızın hemen ötesinde oturur,
gecenin hayaletleri arasında, düzenbaz
büyükelçiler göndererek, boksörler,
mısırözlü sığırcık konserveleri,
mermiler, armatörler, vidalar, konvoylar
sübyancılar
santrallere çarklar, bacalar
duman yüklü, altın tütün, yüksek oktanlı benzin,
ciklet, deri ayakkabılar,
büyük siklonlar, iklim değişmeleri
ve deniz piyadesi birlikleri göndererek,
herşeyin üzerinde (bilir süngü en iyi sözdür).
Başka ne, başka ne? Yırtılmış ve
köredilmiş bir kır, başka birşey değil,
gölgelerini yola kusan, kırbacı altında

bir arazi sahibinin, düşkün kent
geleceği olmayan; smokin ve kulüp, batık
ve yavaş, ve yapışkan, ve hastanelerde
ve çılgınlar gibi, yaşamı düşleyerek
hayvanlar gibi ölen insanlar...

«Hepsi bu mu?», diye sorar
gırtlaklar ve boğazlar hep birlikte.
Ah, bir de Juan Daltaban. Gecesi
şafağın sökmesini bekleyen.
Ah, Juan Dağlı,
bitkisel bir iççekişi yayan gitarı,
tek ve katmerli şarkısı.
İşte Juan Kara, kardeşi
Juan Beyaz'ın, yanyana yürürler.
Derim ki, işte, Juan Halk; bizim
kendi sonsuz soyumuz, sopumuz:
ben şiirimle,
ve siz, gülünüzle,
ve siz, gülümsemeniz
ve siz bakışınızla
ve sen keskin
ağıdınla-her gözyaşında bir hançer.
Juan halk konuşur, ağlar:
«Koca Martı, mavi yıldızın parıldamakta hâlâ.
Berrak sesin ikiye böler sisi.
Dağlarda kutsal ateşin yanar.»

Juan Halk konuşur, ağlar:
«Çelik Maceo, dost *maçet,*
şimşek, çan, ayna parıltısı-izlerim
yaralarının bıraktığı kızıl izi.»
Ah, bir başka Peralejo için
kızgın yalımlarla dağlamak,

yaşlı, dayak yemiş aslanın etini değil,
kaniçici kartalın kanadını
ürkünç Kuzey'den ölüm getiren-kurt
ve ölüm, haç ve ölüm,
gözyaşı ve ölüm, ölüm ve mezar,
ölüm ve mikroplar, ölüm ve süngü,
ölüm ve üzengi, ölüm ve at nalı,
gizli silahların yaydığı ölüm,
pusuya düşürülenin tek başına ölümü,
defne dallarıyla taçlanmış genç adamın ölümü,
suçsuz çankulesinin ölümü;
öngörülebilir, önsel ölüm,
Las Vegas'ta sahneye konan
uçakların ve kör bombaların ufanıyla.
Juan Halk konuşur, ağlar:
«Yolun tam ortasında,
Daha dün, bir kötü darbe indi
yürüyüşümüzü durdurmak, moralimizi kırmak,
bizi yere sermek için kötü bir darbe.»
Fakat çocuk, babası hakkında
mermere kazılı ad dışında birşey bilmeyen,
zincirlerinin mirasçısı,
babasının metal yüreği de var onda:
parlar, ışıldayan bir bronz çiçek gibi
göğsünde.
Güneş gibi ve taçlanmış
öcalıcı güllerle,
ışıltısı zırhlı,
bir çocuk-kahraman devralır eski marşı:
siperde, zırhlı kulede, taş duvarın yanında,
soğuk demir deler, kemiğe dek yaralar,
ve katkısız yalımlar gökle buluşmak için yükselir...
Eminim, Maceo tepe noktasında ışın yayar.
Marti'nin mavi yıldızı, saf, yanar.

SOYADIM

Bir aile ağıtı

I

Okuldan beri
ve hatta daha önceden... Şafaktan beri, açıkça
bir uyku ve ciyaklama parçası
olduğum zamandan beri
adım söylenmiş bana. Bir aziz ve bir parola
konuşabilmek için yıldızlarla.
Adındır, yani onunla çağıracaklar seni...
Sonra verdiler bana
şurada, kimlik kartımda yazılı olanı,
şunu, her şiirin altına koyduğumu:
Ondört harf
sokakta omuzumda taşıdığım,
hiçbir zaman ve hiçbir yerde yanımdan ayrılmayan.
Benim adım mı bu, emin misin bundan?
Taşır mısın tüm kişisel özelliklerimi?
Sahi biliyor musun gemilere yol veren açık kanımı,
haritalarda bulunmayan

derin ve acı vadiler,
karanlık dağlarla dolu olan coğrafyamı?
Belki de gezmişindir uçurumlarımı,
büyük ıslak kayalarla dolu olan
toprak altındaki dehlizlerimi,
tüzel papağanların ve yılanların,
akrobatik maymunların
ve yanan ağaçların bulunduğu yere
serin ve dipten gelen bir sesle
gururlu yüreğimden dökülen
o eski suyun
katıksız akışını duyumsadığım
kara çamur birikintilerinden çıkıp duran adalarımı?
Bütün derim (söylemek zorundayım bunu)
bütün derim o heykelden mi gelmekte,
şu İspanyol mermerinden olan heykelden? Şu korkutucu sesim,
gırtlağımdaki şu tiz çığlık da mı Bütün kemiklerim
oradan mı? Köklerim ve kökleri
köklerimin ve ayrıca
düşlerimin salladığı şu karanlık dallar
ve alnımda açan şu çiçekler
ve kabuğumu acılaştıran şu özsuyu, oradan mı?
Emin misin bundan?
Şu yazdıklarından fazlası yok mu sence,
senin öfke mühürüyle mühürlediğinden
fazla yok mu?
(Ah, sormak zorundayım bunu!)

Öyleyse, şimdi soruyorum işte:
Şu davulları görmüyor musunuz gözlerimin içinde?

İki kuru gözyaşının gerdiği ve dövdüğü
şu davulları görmüyor musunuz?
Sahip olamam mı yani,
(büyük ve kara bir yara izi
derisinden daha karanlık bir yara izi)
kırbacın yaptığı bir yara izi olan
gecesel bir ataya?
Yok mu sizce yani
Malinkeli, Kongolu, Dahomeyli bir atam?
Adı nedir onun! Evet, söyleyin adını!
Andrès mi? Francisco? Amable mi?
Andrès nasıl söylenir Kongo dilinde?
Nasıl söyleyebildiniz şimdiye akdar
Francisco'yu Dahomey dilinde?
Malinke dilinde nasıl söylenir Amable?
Hayır mı? Öyleyse, yoksa başka adlar mı vardı?
Soyadı, öyleyse!
Biliyor musunuz benim öteki soyadımı, o koca
ülkeden bana gelen, kaçırılan,
kahredici soyadımı, denizler aşan
prangalar içinde, prangalar içinde denizleri aşan?
Ah, anımsıyamıyorsun onu!
Çözüştürdün onu çok eski bir mürekkepte.
Çaldın onu yoksul, savunmasız bir zenciden,
Sakladın onu, gözlerimi
utançla öne eğeceğimi sanarak.
Teşekkürler!
Şükran duyuyorum sana!
Soylu insanlar, *thank you!*
Merci!
Merci bien!
Merci beaucoup!

Fakat hayır... İnanabilir misiniz? Hayır.
Temizim ben.
Sesim yani perdahlanmış metal gibi kıvılcımlanır.
Kalkanıma bakın, bir baobab ağacı,
bir gergedan ve bir mızrak var üzerinde.
Ben ayrıca, torunuyum,
torununun oğluyum,
torununun torunuyum bir kölenin.
(Sahipler utansın bundan.)
Yelofe miyim?
Nicolàs Yelofe, belki?
Ya da Nicolàs Bakongo?
Belki de Guillèn Banguila?
Ya da Kumbà?
Belki Guillèn Kumbà?
Ya da Konguè?
Guillèn Konguè olabilir miyim?
Ah, kim bilir!
Ne büyük bir giz sularda!

II

Çöküşünü duyuyorum ağır gecenin
derin yırtıcı hayvanlar üzerine,
cezalandırılan suçsuz ruhlar üzerine,
fakat aynı zamanda hazır seslere de,
kavgacı kanı süslemek için
gökyüzünden güneşleri çalan
en parlak güneşleri çalan seslere.
Koca ekvator okunun deldiği
ateşler içindeki topraklardan,
biliyorum, uzak yeğenler gelecek,

rüzgarlara düşen atasal sıkıntım;
biliyorum, damarlarımın bazı parçaları gelecek,
atasal kanım gelecek,
ürkek çayırları ezen nasırlı ayaklarıyla;
biliyorum, yaşamları yeşil olan insanlar gelecek,
atasal ormanım gelecek,
acıları haç gibi açılan ve göğüsleri yalımlarla kırmızı.
Daha önce karşılaşmamış olsak da, birbirimizi
açlıktan, veremden ve frengiden tanıyacağız,
karaborsadan satınalınmış terden,
deriye hala yapışık duran
pranga parçalarından.
Daha önce karşılaşmamış olsak da, birbirimizi tanıyacağız
düş dolu gözlerimizden
ve kaya gibi sert hakaretlerinden
her gün yüzümüze tüküren
dört elli mürekkep ve kağıdın.
Ne önemi olacak öyleyse
(Ne önemi var şimdi zaten!)
ah, benim küçük adımın
ondört harfinin?
Ya da Malinke, Bantu,
Yomba, Dahomey dilindeki
karşılığıyla noterin mürekkebinde boğulan
büyükbabanın adının?
Güzel dostlar, ne önemi var bunun?
Ah evet, şirin dostlar
gelin, bakın adıma!
Sonu olmayan adım,
sonsuz adlarla yapılan;
benim adım, yabancı,
özgür ve benim, yabancı ve sizin,
yabancı ve hava kadar özgür.

EMMETT TILL'E AĞIT

Miguel Otero Silva'ya

Chicago'lu (Illinois) 14 yaşındaki Emmett Louis Till' in katledilmiş gövdesi, Ağustos'un 31'inde, Mississippi' de, Greenwood dolaylarında Tallahatchie ırmağında, amcasının evinden beyazlar tarafından silah zoruyla kaçırıldıktan üç gün sonra bulundu.

CRISIS, New York, Ekim 1955

Kuzey Amerika'da
Rüzgar Gülü'nün güney yapracığı
boyandı kana.

Akar Mississippi,
ah o yaşlı ırmak, zencilerin kardeşi,
açık damarlarla sularının altında,
akarken Mississippi.
Koca göğsü inip kalkar
ve derin gitarından,
akar Mississippi,
dökülür acı gözyaşlarından hıçkırıklar.

Akar Mississippi,
ve akarken Mississippi
dilsiz ağaçları görür
olgun iniltileri duyar meyvaya duran;
akar Mississippi,
ve akarken Mississippi,
ve dehşetten ve çığlıktan insanlar
akarken Mississippi,
ve düğünde şenlik ateşleri
danseden beyaz adamlar
bir yamyam ışığında
ve düğünde şenlik ateşleri
yanansa her zaman bir zenci:
boyuneğen zenci,
dumanın sardığı deşilmiş karnı,
duman dolu barsakları,
mahvedilmiş erkekliği,
orada, alkolik Güney'de,
orada, hakaretin ve kırbacın Güney'inde,
akarken Mississippi.

Ve şimdi, ah Mississippi,
ah o yaşlı ırmak, zencilerin kardeşi,
şimdi taze bir genç,
kıyılarından bir çiçek,
ağaçlarının bir kökü değildi,
ne de ormanlarında bir gövde,
ne de yatağında bir taş,
ne de sularında bir timsah...
handiyse bir çocuk,
ölü bir çocuk, katledilmiş, tek başına,
kara.

Topacı olan bir oğlan,
arkadaşları, mahallesi olan,
pazar günü giymek için gömleği,
bir sinema bileti,
sırası ve karatahtası,
bir hokka mürekkebi,
bir beyzbol eldiveni,
bir boks maçı programı,
Lincoln'ün fotoğrafı,
bir Amerikan bayrağı olan...
kara.

Katledilen bir çocuk, tek başına, kara
bir aşk gülü fırlatan
sokaktan geçen beyaz bir kıza.

Ah, yaşlı Mississippi,
ah kral, ah o ağır mantolu ırmak!
Burada durdur dalgacıklarının alayını,
burada durdur okyanusun çektiği gökmavi saltanat arabanı:

Gör bu çelimsiz bedeni,
omuzlarında
bir zamanlar kanat olan yerlerde
yaraları hala iyileşmeyen
bu yeniyetme meleği.
Kırışığı olmayan bu şakağa dokun
taşla ve taşla ezilen
kurşun borularla ve taşla,
hakaretle ve taşla.
Bir zamanlar sıcak olan kanın kuruyup katılaştığı
şu yarılmış göğse bak.
Bak işte, ve afet bir ayın
aydınlattığı gecede,
zencilerin o sonsuz gecesi
o fosfurlu toprakaltı ışıltılarıyla.
Bak, ve aydınlanan gecede
söyle bana Mississippi: düşünüp durabilir misin
körleşen gözleriyle suyunun
dev kollarının umursamazlığıyla,
bu yasa karşı, bu cinayete
bu ufacık ölüme karşı, intikamı alınmayan
bu koca ve saf kadavraya karşı?
Bak, ve ışıldayan gecede,
sen, o kadar ağırsın yumruklar ve kuşlar
ve düşler ve metallerle,
bak, ve aydınlanan gecede,
ah yaşlı ırmak, zencilerin kardeşi,
bak, ve aydınlanan gecede,
bak, ve aydınlanan gecede,
söyle bana, Mississippi..

JACQUES ROUMAIN'E AĞIT

Jacques Roumain 1907'de Port-au-Prince'da doğdu. otuzyedi yıl sonra aynı kentte öldü. Kitaplar dolusu öykü ve şiir bıraktı ardında : botanik ve etnoloji kitapları da. Bir Ağustos sabahı, saat onda çıktı evden...

Ağırbaşlıydı sesi her zaman.
Her zaman ciddiydi ve üzgün.
Aydan yapılma ve berrak metalden.
Gürledi ve yalım gibi yandı.

Yıkanmış parlak ışıkta geldi.
Ve sendeledi, şuraya yakın,
ağlayarak, «Ölüyorum,» dedi.
(Bilinmiyor, hangi gün.)

Kara ve levent çehresini
düşürdüğü narin gölgeyi
söyle Haiti'li, gördün mü?

Ağırbaşlıydı sesi her zaman.
Aydan yapılma ve berrak metalden.
Her zaman ciddiydi ve üzgün.

Ah, iyi bilirim, ne kadar da açık öldüğün!
Temel sorun, derya gibi göğsün,
yere düşmüş tanrı şimdi ölü
herkes gibi.
Yokolan et ve parlatılmış kemiğiyle
ölü; senin izleyici, düşünceli
düş kuran kafatasın yükseltildi,

Ölü, süslenmeden ve kefensiz, yüzerek
yeri doldurulmaz unutuşun sularında,
ölü, ölü, ölü, şimdi ölü.

Yine de, anımsarım.
Anımsarım, hiç değilse.
Örneğin, anımsarım her günkü
memur giysisini
Paris'ten getirttiği
puslu gri
inatçı gri
ve mavi-pus ceketini Haiti giysisinin.
Ayakkabılarını anımsarım
hâlâ fransız
ve ince cizgili pantolonunu
bir fotoğrafta, Meksiko konsolosu olarak.

Anımsarım
ferasetli külünü
cinli sigarasının;
el yazısının birleşmeyen harfleri aklıma gelir:
ürkek, bağımsız, sert, ayakta duran, sola yatık;
anımsarım
dolmakalemini, kısa, siyah, şişko bir «Pelican»,
sert plastik ve altın;
anımsarım
iki harfi kemerinin baklasındaki.
(Yoksa bir harf miydi? Bilmem, belleğim
kötüdür, burada yanıltıyor beni.
Belki de tek bir harf, büyük bir R,
fakat emin değilim...)

Anımsarım
kravatlarını, çoraplarını, mendillerini.

Anımsarım
anahtarlığını, kitaplarını, çantasını.
(Bir bakan çantası,
arzulanan cins, deriden.)
Anımsarım
toplanmamış şiirlerini,
polemiklerini,
ve zenciler üzerine tuttuğu notları.
Belki bütün bunlar onunla birlikte öldü
ya da en fazla nesnesidir
aile müzelerinin. Fakat saklarım onu,
buradadır; tutarım onu
ve açıklarım, anımsadıkça.

Ya ötekiler nasıl,
konuşacağımız şeyler, Jacques?
Ah, bütün onlar aynı, değişmez!
Oradadır, durur,
dev gibi bir taş sayfa
herkesin okuduğu, okuduğu, okuduğu...
Bir büyük sayfa yeniden ve yeniden
öğrenilen, herkesin ezbere bildiği,
kimsenin atlamadığı,
çevirmediği ve yırtmadığı
bir sayfa o açık duran büyük Haiti Kitabından,
o açık duran, dehşetli kitaptan:
o kahrolası Haiti sayfasından,
aynı biricik ve tek, açık duran,
dehşetli Haiti sayfası, üç yüzyıl öteden!
İlk zencinin omuzlarındaki kan.
L'Ouverture'ün ciğerindeki kan.
Le Clerc'in titreyen sabırsız ellerindeki kan.
Susuz köpekleriyle Rochambeau'nun
Kırbacındaki kan,

Pont-Rouge'daki kan.
La Citadelle'deki kan.
Yankilerin çizmelerindeki kan.
Trujillo'nun bıçağındaki kan.
Gökyüzünde, denizde, dağlarda kan.
Irmaklarda ve ağaçlarda kan.
Havada kan.
(Söylemeyi unuttum, Jacques,
bu şiirin kahramanı,
zaman zaman mırıldanırdı, «Haiti
kan emen bir süngerdir.»)

Şimdi kim gelip de sıkacak süngeri, bu
gözüdoymaz süngeri? Belki de bu o olacak
yüzyıllık öfkesiyle. Belki de bu o olacak
düşe benzeyen elleriyle. Belki de bu o olacak
kutsal gücüyle.
O, Bay Jacques Roumain,
adına konuşan
zenci imparatorun, zenci kralın,
zenci Başkan'ın,
ve Jean
Pierre
Victor
Candide
Jules
Charles
Etienne
Raymond
Andrè'den öte birşey olmayan zencilerin adına.
Yalınayak zenciler Champs-de -Mars'daki,
kahverengi ve ılık yolundakiler Petionville'in;
ya da, yukarıda, soğuk, beyaz yolundakiler Kenskoff'un.
Henüz doğmamış zencilerin

gölgelerin, zombilerin,
kamış ve kahvenin güçsüz hayaletlerinin;
kaygılı, yırtıcı, asal
bataklıktan çıkanların, sebze etlilerin.

O gelecek sıkmak için süngeri,
o gelecek bu süngeri sıkmak için.

Sonra sert bir Antil güneşi
dünyanın damarlarının çatladığını görecek,
sabırsız bir okyanusun kızıla dönüşünü seyredecek.

Ve seyredecek yakasız ve zincirsiz temiz boyunların,
cesur kitlede hızla yüzüşünü,
ruh değil henüz fakat acı çeken et.

Yırtıcı ve sıcak, yüzen bir yalım
ovadan bulutlu doruklara kadar
keskin diller biçiminde parlayacak.

Ah, zamanın şafağı yalımlar içinde.
Ah deniz, ah denizi taşan kanın!
Geçen geçmiş henüz geçmedi.
Yeni yaşam özlüyor yenilenmiş yaşamı.

İşte böyle ayakta kalırız, Jacques, uzak arkadaşım.
Ve yalnızca sen gittiğin için,
ve yalnızca onlar seni aldığı için,
yolunu tıkadıkları için demem gerekir,
kimse yavaşlamaz, kimse yavaşlamıyor.

Bazen soğuktur ortalık, bu doğru. Bazen patlayan bir tüfek
sağır eder bizi ve saatlerce akıcı,

ağlayan, feryat figan saatleri vardır ölümlü havanın.
Başka zamanlar bir ırmak yükselir
harcamak için köprüyü çekiç gibi kaba gücüyle.
Fakat her iç geçirmede bir çocuk doğar.
Fakat her gün gece, sarı ve umut dolu
güneşi doğurur boşluğu bereketlendiren.
Değirmentaşı çiğner bir inatçı ürünü,
ve buğday sapları güçlenir ve boy atar.
İlahiler kaplanır kırmızı bayraklarla
Ve bak, tozlar ve paçavralar içinde gelir fethedilen düşman!

İlk gün salar gözalan güneşini;
ve gelir benim ciddi ve yumuşak, ölü Haiti güneşim:
yükselt bir kez daha yumruğunu, dehşetli ve güçlü;
kardeşim, gel de söyleyelim atalarımızın şarkısını:

Meyva eskinin mızrağıyla taşınır.
Umut, altın gibi, ellerimizde yansır.
Kesin ve mert, şafağımız yaklaşır.

Gelin şarkısını söyleyelim yüzyılların, yeni ve güçlü,
gecenin narinliğinde gördüğümüz gibi
yıldızımızın, yolumuzun, tarihimizin açıldığını.

Şarkıyı söyleyelim, sevgili
-ayakla çiğnenen bir kırbaç
sahibin ellerinden koparılan-
kimsenin söylemediği şarkıyı:
(Meyva eskinin mızrağıyla taşınır.)
canlı bir şarkı, dalgalanan bir bayrak gibi
(Umut, altın gibi, ellerimizde yansır.)
gölgedeki gırtlağından senin, bu dünyanın ötesinden,
(Kesin ve mert, şafağımız yaklaşır.)
dünyasal, bakır, kana bulanmış borazanıma kadar!

CAMAGÜEY AĞITI

Ah Camagüey, ah canım ülkesi
çobanların ve sombreroların!
Konuşamam ama çekimine kapılırım
bu gizin, bu gecenin;
konuşamam ama zorunluyum buna
babamın profili ve anımsamamı isteyen eli yüzünden;
konuşamam ama çağırır beni
babamın uyanık sesi, rüzgarda iniltiler.

Ah Camagüey, ah kutsal,
kutsal, kutsal yer! Öperim
dünyasal taşlarını ve kararmış yüzünü.
Dönüşün adımlarıyla,
dönüşün yorgun adımlarıyla geçerim
göğsünün geniş dinginliğinden.
kendimi bir atlı gibi görürüm, yola çıkmış, senin
şiddetli sisinde bir
sokak arar ve izlerim onu
çocukluğumun dolambaçları arasından
akıntı tapınakları,
köylülerin *maçet*leri arasından,
ve plazaları ve kanlar ve çığlıkları arasından
bir başka zamanın.

Bir düştür bu.
Ah kentim benim.

Gitarın sesi asılı kalır
düş kurar ve haykırır havada:

Ah sabah aydınlığının çiçeği,
şafakta yeniden yaşama doğ,
şimdi düşer kızgın güneş senin
yumuşak ve beyaz taçyapraklarının üzerine.
Gecedeki benim bandore'*um.*
ruhuma bir ayna,
alçakgönüllü dinginliğinden
kentin uyanıklığına
geri çağırır korkunç acımı
ve döker altın gözyaşlarını.

Yürürüm. Karşılaşırım
düşsever atlarla
düşsever satıcılar
evlerine bağlı düşsel sarhoşlarla.
Düşerim, ağlarım, tükezlerim
dünün insanları üzerine;
çok uzaklardaki adamlar üzerine
dönerek ve akarak gelen
öte zamanlardan.

Bir düştür bu.
Ah kentim benim.

Eğer ben fısıldasam
basit üzüntümü
bir dost gitara; şarkı söylerdim:

Bilirim yine bu ülkeyi
ve yürürüm bu taş caddeler boyunca
yıllar önce, henüz küçükken,
bütün gün çocuklarla sürttüğüm.
Ah üzüntüm, ah acım benim,
ruhumu parçalara ayırır,
bu eski sırada oturuyorum sanki
tiyatroda gibi ve görüyorum
perdede yansıyan zarif ve
yaşamımı anlatan filmi.

Yinelerim çıplak adlarını
bozuk havalarda, yinelerim tarihöncesi
atalarımın kemikleri gibi adlarını.
(Tarihöncem: azıcık dün,
henüz işte bugün, belki yarın.)
Nerede Nico Lòpez, eczacı
ve dost? Nerede, örneğin
Esteban Cores, yuvarlak
kırmızı yüzlü, yumuşak
boğuk sesli, belediye memuru?

Nereye gitti benim ufarak ninem
ufarak ninem
ufarak Pepilla,
nefes darlığı ve boynuna dolalı
kanserli mendiliyle?
Ve polis Caanman, o sert bakışlı yeşil gözleriyle
ve iki-dişli ağzıyla?
Nerededir Zamora, zenci
polis, devsel gövdesi ve
insanal gülümseyişiyle?
(Zamora! İşte geliyor Zamora! :
Oynarken beni korkutan çığlık
ve el şakalarımda kullandığım şiddet.)
Ve nerede canciğerim Agustin Pueyo
Aristoteles'yi anlatan
«Maceo»daki toplantılarımızda ?
Birden anımsarım
Serafin Toledo'yu,
büyük burnu, yürekli kahkahası
ve terzi makaslarıyla
Serafin Toledo'yu,
görüyorum onu.
Tomàs Vèlez'den
(Tomàs Vèlez, öğretmenim)
logaritma cetveliyle karatahta gelir
ve matematik arılarının koyu kovanı
Risa Sokağı'ndaki.
Apeles Pla beni bekliyor:
Rüzgarın ve tozun belediye ressamı,
Yiğit Düşman,
ve en büyük şeytan, bana
ilk kadını ve ilk içkiyi tattıran.
Ve şu geniş yürekli dergi
Senor Bielsa'nın ırmaklar gibi

makaleler yazdığı? Ah nerede şu araba
tin-tan, tin-tan
tin-tan arabası
Don Miguel Ramirez'in,
beni dünyaya getirmeyi başaran
zayıf ve dokunsan kırılacak doktorun? Karşılaşıyorum
belleğimin bir köşesinde,
kurşun hurufat duvarı önünde
Pròspero Carreras'la, dizgici,
handiyse Moğol, özlü bir elektrik kıvılcımı
o sakin, taşra basımevinde
çocukluğumun. Ve işte geçiyor
Càndido Salazar, paylaşarak
mahalleden mahalleye o liberal düşü,
paylaşarak
Roma İmparatoru'na benzeyen profiliyle,
paylaşarak
bir yıldızgöğü ve yarasagöğü altında,
yeni akşamda paylaşarak
mürekkep ve kan güllerini
babamın halkı için kestiği.
Hastane Caddesi, geçiyorum inceleyerek
senin eskil ve şimdi yellerin bozduğu derini.
Unutmadım, anımsıyorum
San Ignacio Caddesi'ni
ve büyük havalı balkonunu
içinde vaftiz babam avukat
Don Sixto'nun uyuduğu toprak evin.
San Miguel Caddesi, geri ver bana
halk okulundaki
çakı izleriyle dolu olan sıramı
kuş kafesi sınıfın arı kovanı
mırıltısını ve derin metalik sesini
Luis Manuel de Varona'nın.

Uzaklardan geliyorum yürüyerek ve
halkımla kalıyorum.
Anılarımla geliyorum,
yaralarımla ve dizelerimle geliyorum.

Sevecen annem bekliyor orada
kulübenin penceresinde, ben gelirken;
yola çıktığımda oydu uğurlayan
gözyaşları ve dualarıyla.
Onun dalgalı ak saçları yanında
utanır en iyi dokunmuş keten;
ve gözlerinde, ki aynısıdır zaten
sakin gözleri gibi güvercinin,
yansır canım sevgisi anamın
yalımıyla yüreğimi ısıtmak için.

Çok uzaklardan geliyorum yürüyerek
ve gömülüyorum bu dalgalara
Çok uzaklardan geliyorum yürüyerek
ve uzanıyorum bu çayıra.
Geldim işte, oynamak için bu meydanda.
Geldim işte, şarkı söylemek için, bu bulutlar altında,
ve bu yeşil, kıpır kıpır gitarlara yakın
söylemek için şarkısını yarı-açık uyulukların.
Günlük gereksinimlerin insanları,
sesleri, gırtlakları, tırnakları
caddenin; duru ve gündeli kruhlar
kahraman olmayan ama tarih yatağı;
bilin ki sizden sözediyorum, sizi düşlüyorum.
Bilin ki sizi anıyorum gecenin ortasında,
gecenin ortasında,
bilin ki sizi arıyorum gecenin ortasında,
gecede, bu sessizlikte,
gecenin ve umudun ortasında.

JESUS MENÉNDEZ'E AĞIT

Şekerkamışı tarlalarında doğan Jesùs Menèndez, onlar için savaşırken öldü. Küba şeker işçilerinin bu büyük önderi, Manzanillo kentinde 22 Ocak 1948'de öldürüldü.

...çelikten çok, yiğitlikle kuşanmış... Gongora.

I
İleri geri dalgalanıyordu ümitsiz kamışlar
uyararak seni
titrek elleriyle:
Ölümün
bir kurşun sesi, kırık bir kemik...
Sana kurşun-kalaydan ve güderiden sözettiler,
ve köpek dişi ve kurşun-kalay ve güderi kaptanından
tüfeğinin yanına
çene kemiği ve çatal toynağıyla çömelen,
tropiğin orman gözlü kaptanından.

Ah, nasıl da seslendiler sana,
dalgalanarak ileri geri,
ümitsiz kamışlar
uyararak seni
titrek elleriyle.
Oradaydı işte:
Islak, yarı-açık bir ağız,
elektriklenmiş derisi altında
bir sonraki hareketi kestirebilen;
kaptan, tüfeğinin yanına çömelen.
Oradaydı işte:
Burun delikleri kanatlanmış
kanını fışkırtmak üzere
ince damarlarından,
gözleri ciğerlerine çakılı,
sesin için yumuşamaz bir nefretle,
kaptan, tüfeğinin yanına çömelen

Ümitsiz
kamışlar
seni titrek elleriyle
uyaran.

Aralarından geçtin onların, gülümsedin
o ilk duruşunu takınarak, ve ışıdın.
O güçlü sesinin şiddetli şekeri
yankılandı Yankiden Yankiye
bir şimşek parıltısı gibi gecede.
Birden, şoku kara barutun. Bir çığlık,
ardından ağır bir düşme sesi,
ve kurşun-kalay ve güderi kaptanı,
ve köpekdişi ve kurşun-kalay ve güderi kaptanı,
senin yorulmaz, senin okyanus gibi
senin o derin kanında boğuldu.

II

...Bugün pek çok hisse değer kazandı. New York Herald Tribune, Mali Kısım.

Sonunda döküldü dirimsel kan,
acı bir gölet üstünde, şekerde eriyerek.
Sonunda bu kopuk damar;
bildirilir, kan
bir sabah New York
Borsasında. Bildirilir, kan
dönen şerit üzerinde
sürünen ve zehirleyen bir
sonsuz yılan gibi, çevik derisi döğmeli
sayıların ve cinayetlerin izleriyle.

Yarım puan yükselen
ve düşen hisseler.

Tek bir yılda yüzde beşe kadar faiz
veren verimsiz bonolar.

Küba Atlantik Şirketi
geçen Salı, örneğin,
iki puan değer yitirerek
yirmidokuzbuçuktan işlem gördü.

Punta Alegre Şeker Şirketi
sekizdebir puan kazanarak kapandı.
Wall Street Journal bildirir ki
Minnesota ve Ontario Kağıt Şirketi
dört milyonluk kâr gösteriyor
geçen yıl (The New York Times
alkışlıyor ve haykırıyor: Aferin!)

Dow Jones özel telgrafla
Fedders Quigan Corporation'ın
borsadaki hisseleri değerlendirmek için
önerisini geri çektiğini bildirdi.

Küba Demiryolu Şirketi
etkin ve kararlı idi.

Müllins Manufacturing Şirketi
akla ve düşleme sığmayan
büyüklükte bir sipariş aldı.
Ordu'dan: Top mermileri.
Son olarak da, karışık alıntılar:

Küba Şirketi sermayesi:
açılış 5 puan
kapanış 5 3/8 puan.

West Indies Şirketi:
açılış 69 puan,
kapanış 69 5/8.

United Fruit Şirketi:
açılış 31 puan,
kapanış 31 1/8.

Küba Amerikan Şirketi:
açılış 21 puan,
kapanış 21 3/4.

Foster Welles Şirketi:
açılış 40 puan,
kapanış 41 5/8.

Birdenbire
gökgürültüsü çekip koparır o kırılgan çatıyı;
bir yıldırım ışığı
akar o alçak, kükürt renkli tavandan
o su toplamış salona:

Menèndez'in kanı, bugün, kapanışta:
150 7/8 puan, yükselme eğilimiyle.

Orada işte korosu
tecimenlerin
tefecilerin
ağzı kalabalıkların
linç edenlerin
dalkavukların
polislerin
patronların
pezevenklerin
muhbirlerin
ağzıgevşeklerin
hissedarların
müfettişlerin
trumanların
macarthurların
haremağalarının
soytarıların
kumarbazların;

orada işte korosu solgun
sağır
kör
katılaşmış
halkın;

şu koro, esneyen omzu yanında
uzun boylu, kırsal kökenli atletin,
elem haykırışları arasında, belirtiyor
sinirlerini, pıhtılarını ve kemiklerini
poliçesi çekilmiş ve dörde bölünmüş
isyancının, ödeyerek
kalbura dönen ciğerle, karşılığını.
Ve kaptan, madalyaları arkasında,
üniformada bir delik,
aklı rüşvete takılı
ve sesi, mahmuz sesine:
«Please, please!! Come on, ladies and gentlemen!
Oh, please! Come on, come on, come on!»

Ve en sonunda şu tedbirli, kaygılı
iççekme kaçıverir öğledensonra gazetesinden:

«Dünkü kâr hadleri hakkaten mütehassis edici olmakla beraber, izafi olaraktan düşük olan birmilyonaltıyüzbin hisselik ciro, insanı biraz düşündürmektedir. Tevcih olunan pek çok tefsire rağmen, ıslahat belirtilerinin daha teknik tabiatlı olması mümkün gözükmekte ve ortalamaların daha önceki kâr hadlerini aşma kabiliyetine binaen, bu yeni istidatla aynı istikamete atfedilip atfedilemeyeceği...»

Kaptan baraka evine yollandı,
pıhtılaşmış kandan bir iğne
deliyordu gözlerini.

III

Aramızda, bu canavarın saldırmadığı tek bir adam var mı?

Lope de Vega

İşte bak Nefret Kaptanı,
bir yanı şahin, yılan bir yanı;
acı bir inilti izlemekte onu,
metalik rüzgar sarıp sarmalamakta.
Ani bir barut parlamasında
kurşun renkli yüzü maskelenir;
at sırtında gider, ve gecedir,
fakat Ölümün soğuk atı ensesinde.

Orada işte, tabancasının
*maçet*le sohbete koyulduğu
ve dört tüfeğin izlediği
onun karabasanlı, korkulu uykusunu,
en zor, en iyi sığınaktır işte
hapisanenin dört duvarı.
Ah kaptan, kaptan, o kadar korungan!
Fakat Ölüm sürer atını ensesinde.

Eğer dokuz uzun ay biçimlendiren
onun sert ölümcül profilini
yas tutarsa ona oniki ay,
kargışlar onu oniki ay daha
ve sunar bir üzünç köprüsünü
kan-kırmızı gözyaşından yapılan:
Kaptan geçer, hızla kaçarak
Fakat Ölüm sürer atını ensesinde.

Ah işte meleksel çiçekleri düşleyen
ama ona kurt dişlerini yerleştiren kadın,
yorumyapan durgun, kararlı bakışla
onun tükürükler, yalımlar arasında geçişine.
Ormanın derinliklerinde arar ona
emin olacağı bir vahşi hayvan ini:
Kaptan hızla kaçar ormanın derinlerine
fakat Ölüm sürer atını ensesinde.

Bir çocuk, altınsı, yumuşak yanaklı
ve bir fidan yaprağı kadar narin
doldurur rüzgarı derin ağıtla
damarlarında akan kan için.
«Ah, kendi kanım,» diye hıçkırır:
«Nasıl da yakıp işkence ediyorsun bana!»
Kaptan hızla uzaklaşır genç çığlıktan.
Fakat Ölümün soğuk atı ensesinde.

O ki en güzel güllerden
en hırçınını kendisine koparan
karartılmış, vahşi bir taç ören
ve bakan utançla kendi yaptığına.
Onun görüşüne göre karanlık gecede
adam gibi bir yürek ışıl ışıldır.
Ama kaptan umursamaz, paldır küldür.

Fakat Ölümün soğuk atı, ensesinde.
Sıklaşan kamış tarlaları arasından
dörtnala geçer çılgına dönen atlı;
fosfordan bir kırbaç taşıyarak
ve kızgın nefret bırakarak arkasında.
Jesùs Menèndez, bir gülümseyişle,
doğrulur sabah güneşi gibi, işte:
Kaptan kaçıyor intikam vuruşundan.
Fakat Ölümün soğuk atı, ensesinde.

IV

Göğsünde cinayetlerle/lekelenmemiş bir yürek...
Plàcido

Jesùs karadır ve parlaktır ve iyi, abanoz bir asa gibi; ve narin ve beyaz dişleri vardır, şafak gibi yapan gülümseyişini;

Jesùs ışıldar bazı zamanlar, tatlı ve hüzünlü gözleriyle; ve o gözlerde zaman zaman hırslı sular köpürür;

Jesùs *carro, rio, ferrocarril, cigarro* sözlerini bir Fransız gibi söyler, isteksizdir çocukluktaki dilini terketmeye;

fakat Küba'lıdır ve babası Maceo ile konuşmuştur; Maceo'yla, şu omzunda altın bir yıldız, ateşli bir yanan yıldız olanla;

bir keresinde Jesùs'la birlikteydim, onu körelmiş *maçet*lerle selamlayan insanlarla dolu olan onun yüce bölgesinden geçerek, düşten düşe;

onun yüce bölgesinden insanların, «Ah Jesùs!» diye onu çağırdığı, sanki gelmesi için çoktandır bekliyorlarmış gibi;

işte o zaman kürsüden seslenir gibi değil de sanki yakındaymış, onların gözenceklerini görebileceği, uzanmış ve ekşi kokulu derilerinin kokusunu duyabileceği bir uzaklıkta görüldü;

sonra onlarla birlikte beyaz pirinç ve koyu et olan sofrada görüldü, şarap ya da örtünün eşlik etmediği bir yemekte;

Jesùs kendi adasının ortasında doğmuştu ve orada görülebilir, bulutlara sarılı olarak, hava açıksa;

yükseltin, yükseltin onu ve düşünün yaşamın nasıl ayaklarında burgaçlandığını ve sonsuz dalgalarla nasıl yenilendiğini.

V

Arıyor yeniden vuran adamı/ve bir görüşte, tanıyor onu.
Ercilla

Ölülerin en yüceleri ölümsüzdürler; hiçbir zaman ölmezler. Yalnızca ayrıldıkları sanılır, taşındıkları, çürüdükleri, çözündükleri. Ağızlarını dolduran toprağın onları sonsuza dek susturacağını düşünürüz. Fakat dilleri şişer, büyürler. Dilleri barbar tohumlar gibi çatlar ve üzerleri kuş yuvaları ve kuşlarla dolu olan güçlü ağaçlar, devsel ağaçlar fışkırır ortalarından. Kim gördü Jesùs'un düşüşünü? Kimse görmüş olamaz onu, hatta kendi katili bile. O ayakta kalakaldı öfkeli kamışlar, başkaldıran kamışlar arasında. Ve işte şimdi bağırıyor, yankılanıyor sesi, durdurulamıyor. Sonu olmayan bir yoldu, anlaşılması güç bir zaman yolunda, ince kum gibi elle tutulamaz anlarla tozlanmış bir yoldu. Her yıl bir kez, hacı olduktan sonra ve vaızdan sonra ve arınmadan sonra ve tütsüden sonra Jesùs'un seni kutsamasını ve seni duymasını bekleme, çünkü konuşmasını esirgemez o. O seninle her zaman erişebileceğin günlük bir tanrı gibi konuşur; nemli eti yaşamla karışarak, damarlarında minik ateş güveleri dansederek. O seninle hep bir sevgili arkadaş gibi konuşur, yokolmayan. Yokolan ötekidir. Yaşayan ölüdür; onun maddesel varoluşu yalnızca öngörülen bir düşüştür, sıkıntılı bir erteleniş. Yaşayan ölüdür. Komşusunun kanıy-

la lekelenmiş, sesi olmadan bağırır ve kimse ne bakar ona, ne de duyar onu. Yaşayan ölüdür. Geceden geceye geçer ve havayı tehdit eder çürük-sudan yumruğuyla. Yaşayan ölüdür. Kireç ve lağımdandır yumruğu; sırtlan midesi kokusudur ağzının kokusu. Yaşayan ölüdür. Ah, kaç metal anı vurur ona çürük çekiçleriyle ve uzun kamalar sokar kafasına!

Kamış Manzanillo ordu
kurşun Yanki şeker
cinayet Manzanillo grev
fabrika parti hapisane
dolar Manzanillo dul
toprağa-verme çocuklar ana-babalar
intikam Manzanillo hasat

Bir ses girdabı sarar gövdesini, çarpar ona ya da birdenbire durur, göğün billurunu delip takılarak. *Maçetero*'ların sesleri, köylülerin, kasapların, demiryolcuların. Kaba sesleri de ellerinde tüfek ve gırtlaklarının derinliklerinde hıçkırıklarını taşıyan askerlerin, askerlerin sesleri.

Nasıl da iyi bilirim o askeri,
Jesùs'un bir yoldaşı,
onun için uzun uzun ağlayan
ve gözyaşlarını kurutan
mavi bir şal üzerinde.
Sonra şu şarkıyı söyledi:

İşte geçiyor yaralı bir güvercin,
yakınımda dolanarak;
kanadı kıpkızıl parlayarak üstümde,
nasıl da iyi görürüm.

Ah, Jesùs, kardeşim,
seninle sonuna kadar giderdim:
Tetiği kim çekti bilirsin.
Jesùs, o ben değildim.
Göğsünde bir mermi
şimdi kaçan birisinin attığı,
fakat bu asker ötekiler gibi değil
bu asker ötekiler gibi değil,
Jesùs
Jesùs, o ben değildim.

İşte geçiyor yaralı bir güvercin,
yakınımda dolanarak,
gagası kıpkızıl parlayarak üstümde,
nasıl da iyi görürüm.

Birşey öğrenmeye çalışma
şarjör kemerime bakıp da
bütün kurşunlar orda
yemin ederim, hepsi tamam.
Fakat gitmiş o kuşkusuz
(kesinlikle o orada değil)
hani o denli saf bir yüreğe yönveren,
hani o denli saf bir yüreğe yönveren,
Jesùs,
işte onu havayı yararak nefret gönderdi.

İşte geçiyor yaralı bir güvercin
yakınımda dolanarak;
kanadı kıpkızıl parlayarak üstümde,
nasıl da iyi görürüm.

Ah, acısı ve korkusu
celladın yakında bulunuşunun.
Fakat daha da acı görmek
ekmek yemek için öldürdüğünü.
Çünkü ekmeği
(herşey nasıl olabilirse)
ölülerin kanıyla çeşnilenecek
ölülerin kanıyla çeşnilenecek
Jesùs,
ve hızıyla bir kadının gözyaşının.

İşte geçiyor yaralı bir güvercin
yakınımda dolanarak;
kanadı kıpkızıl parlayarak üstümde,
nasıl da iyi görürüm.

Bir bülbül tatlı tatlı öttü
ve yitik, öldü dağlarda.
Bir zamanlar özgür yüzen
bir gemi battı denizin derinliklerine.
Yiten kuş için
bir başkası öttü bana;
ve çalkalanan gemi yerine,
ve çalkalanan gemi yerine,
Jesùs
bir başkası geldi işte.

İşte geçiyor yaralı bir güvercin
yakınımda dolanarak;
yükseğe, yükseğe, yükseğe
çıktı, uçuyor. Nasıl da iyi görürüm!

VI

Ve yumuşak yüzlü fethin yolunu aydınlatarak/Özgürlük yükseltir meşalesini New York kentinde.
Rubèn Darìo.

Jesùs yorulur ve düş kurar. Adasının çevresinde dolanır fakat büyük ateşten bir gemiyle dışarıya da açılır. Kederin kamış tarlalarından geçer ve onların hüzünlü kotrayla konuşmak için narin kuşkuları önünde duralar; o destek olur ve teşvik eder onu. Birden deniz üzerinde telgraflar, duyurular, sesler ve imler onun Zulia işçileri arasında yürüdüğünü söylemek için belirirler; ham petrolle yapış yapış işçiler, işçiler, ona petrol kuyusunun -o acı demirden kuşun- kayayı kendi yüreklerini yakalayabilmek için deldiğini gösterenler. Jesùs'un rüzgarın sıcak kireçten ve öldürücü tozdan oluştuğu Tarapacà ve Tocopilla'nın kasvetli güherçile kuyularında olduğu haberi geldi, Şili'den. El Magdalena kürekçileri onu koka-yağından güneş altındaki büyük ırmağa taşıdıklarında onun Cauca'nın hizmetkar muzunu ve tutsak kahvesini gösterdiğini ve bir korsan denizinin, Karayibin kıyılarına zincirlenmiş Zenci'yi anımsattığını anlatırlar. Dessalines Pont Rouge'dan bağırır: «İhanet, ihanet, bir kez daha.» ve kendisini Defilèe'ye tanıtır, vahşi ve trajik, Haiti'nin sinek-lekeli ölümünü gözleyen ve onun için yas tutana. Rio de Janerio'nun kulübe ve *favela*ları çılgınlaşırlar çünkü Jesùs'un Leopoldina'dan diğer işçilerle birlikte trenle yola çıktığı haberi gelmiştir. Puerto Rico ona kendi zincirlerini

gösterir ve barutun kararttığı bir yumruğunu kaldırır. Meksikalı bir yerli, «Dün gece evimdeydi.» der. Bazen Peru'nun has gümüşünde ve kanında görünür o. Arasıra haritamızın güney uçlarındaki o verimli bölgelerin gündelikçileriyle el sıkışmak için oraya iner, süsleyici bir gitar gibi, onların mert haykırışlarına eşlik etmek için. Nerede uçmaktadır şimdi? Nerede uçmaktadır? Belki de parçalanmış berzahtan Aztek sınırına kadar United Fruit'ün işkence ettiği Amerika'nın içözünü koruyan yanardağ kuşaklarının ötesine. Nasıl da tırmanır ve uçar esnek, ondüle havaya, yağlı havaya, yoğun havaya ve kara dumana A.B.D üzerindeki. Büyük bir şamata onu Washington ve New York'un ışıklarına çeker, Baltazar'ın şenliğinin öfkeyle sürdüğü yere.

Orada Kuzey Amerika bir çatırtıyla
yukarı kaldırır siyah kadehini,
çılgın hidrojenden siyah kadehini:
Sam Amca'dan bir «şerefe».
Ve sünmüş beyniyle pis bir maymun
çığlık atar masasından, «Ölüme gidiyor o!»
Gölgeli, kalabalık bir koro yanıtlar:
«Ölüme gidiyor o, o gidiyor ölüme!»

Kartal, yararak havayı bir şahin gibi,
derinden bakar parlayan denize.
Aşağıda, cenaze töreni biçiminde şeyler
danseder ve çalarlar kasvetli bir davulu,
sonra aydınlatırlar üç kader harfini
Ku Klux Klan'ı belirten
ve Güney'e bir çığlık gönderirler, oybirliğiyle:
«Ölüme gidiyor o, o gidiyor ölüme!»

Devasa yalımlar tüketir caddeyi
üzerinde doların doğduğu
ve kimyasal maddeleri imbikte kaynatmak
ölümcül gazların oluşmasına neden olur.
Bir tabutun yanıbaşında gülümser Jim Crow.
Ve Lynch yaklaşır elini sıkmak için;
onların korkutucu kırbacı ünler,
«Ölüme gidiyor o, o gidiyor ölüme!»

Atındaki haçla kendini emniyete almış
Walker metalik bir kahkaha bırakır.
Şu her gün gazyağıyla sulanan
bahçesinde baruttan güller.
Kanın sel gibi aktığını düşler
ve etin kemikten sıyrıldığını tamamen.
Ve örtüsünün altında şu barbar düşünce:
«Ölüme gidiyor o, o gidiyor ölüme.»

Jesùs duyar kutlamayı, dehşetli sözleri, gökgürültüsünün uzun uzun yuvarlanışını. Taşınır geniş ve derin bir şarkıyla, bir deniz nesnesi gibi. Ah, fakat bazen bir çığlıkla yırtılır şarkı, ve Martinsville'den yükselir şeytani ateşin yalımlarında kızaran derinin kuru dumanı. Aşağıda orada uzanır siyahların yanarak ve katran ve tüy sürülerek, köpek gibi, işkenceyle asılarak öldükleri Yanki Güney'in acı toprakları: Gövdeleri sallanır korku kulelerinde çanlar gibi. Caz gözyaşlarına boğulur, çiğner müzikten dudaklarını ve kaymış ritmin metalik kobrasının saldır-

ganın ensesine yapışacağı İlk Yargı Günü'nü bekler. İlgilenmeden dansedin, siz zalim darağacı cellatları, soğukkanlı katiller. Kırbacınızın sarı parıltısında dansedin, sofranızın yeşil parıltısında dansedin, şenlik ateşinizin kızıl parıltısında dansedin, ölümünüzün mavi gaz parıltısında dansedin, çürümenizin mor parıltısında dansedin! Kızgın geri dönüşünden kaçamayacağınız kurbanların cesetleri üzerinde dansedin! Martinsville'in uzun iniltisi duyuldu bugün: Henüz işitiyoruz onu; yankılanıyor, yükseliyor, yanıyor. Martinsville'de yedi siyahi ses Jesùs'un adını ünlüyor yedi kez, ve Martinsville'de bağırıyorlar yedi kılıç gibi yedi kızgınlık haykırışıyla, ve Martinsville'de bağırıyorlar yedi volkanik kaya gibi yedi kükürt patlamasıyla, yedi kez haykırıyorlar intikam hırsıyla. Jesùs birşey demiyor, fakat gözlerindeki sözveren bakışların ışıltısı, günişiğının bir hasat tırpanında ışıldamasına benziyor. Güçlü yumruğunu emin bir çekiç gibi kaldırıyor ve yürüyor. Geniş ve derin bir şarkıyla taşınıyor yeni bir dilde yürekli seslerin söylediği; deniz üzerinde bir nesne gibi taşınıyor. Jesùs cennette değil, dünyada; istediği kendisine dua edilmesi değil, savaşını; papaz istemiyor, kardeşlerini bekliyor; tapınaklar kurmuyor, kurduğu sendikalar yalnızca: *Öldüremezler onu.*

VII

Hızlı hızlı öter sabah horozu, şafağı parçalamak için sanki.
Cid'in şiiri

Ah elleri nasıl,
kaç tırnağı var
hâlâ büyüyen o uyurken! Parlak bir yalım yanıyor
gömülü parçası üzerinde havanın, içinde
onun etini, ışığını, kemiklerini ve sesini
yoketmek istedikleri.
Nasıl da berrak ışıldıyor, nasıl da berrak görünecek:
Kamışlar arasında haykırarak yürürken,
asıllı bir kasırga gibi dolanırken,
düşerken ve yükselirken,
ya da sıradan bir bozukluk gibi
elden ele geçerken;
ya da caddelerimizin ortasından
fırlatırken sıcak ve sönmez yalımlarını;
ya da atarken insan ırmaklarına ve havuzlarına,
ve insan denizlerine müzik halkaları oluşturan
taş gibi şarkısını
öcalıcı bir tonda, bizim tutup
omuzlarımızda bir ilahi gibi taşıdığımız,

Bizi okşayıp kucaklayan ses
uykusuz gecelerde, bir çiçek nasıl sıkıca
tutulur ve acı suyu akıtılırsa,
ve nemli kokusu sıkılırsa
ve keskin köşeli sözlerinin suyu
rüzgarda
haykırışın bir yolunu bulan,
haykırışta
şarkı söylemenin bir yolunu bulan,
şarkıda
ateşin yolunu bulan,
ateşte
şafağın yolunu bulan,
şafakta kızıl bir horozu
dinamit gibi, ve metalik de,
günü kanatlarıyla yayan bir horozu bulan
keskin köşeli sözlerinin suyu, nasıl...

Gelin, gelin ve hem çan hem de çancı
olacaksınız o mağrur kulede.
Gelin, maden ve kemik olalım birlikte
selamlarken saf ve çoktandır beklenen
şafağını başlangıcımızın,
bir yıldızın korkutucu ve
şaşırtıcı apansız bulunuşundaki gibi.
Halk uçuşlu güvercini, birlikte
selamlayan maden ve kemik gibi,
özgür havada bir yeşil dal,
bir atarabası
yeni biçilmiş buğdayla yüklü,
bir asal varlığı
çeliğin ve gülün:

Maden ve kemik, birlikte
son geçiti, büyük
zafer dalgasını selamlayan.
Sonra o gelecek:
Kamış tarlalarının generali, kılıcı
parlak yıldırımlarla dövmeli.
Sonra o gelecek:
Dumandan ve sudan atı üzerinde,
hafif gülümseyişiyle selamlayarak, bir usul dalga.
Sonra o, Jesùs gelecek
ve diyecek ki:
«İşte bak, gözyaşından arındı şeker;»
ve diyecek ki:
«Döndüm işte, korkma, korkmayın;»
ve diyecek ki:
«Uzundu yolculuk ve acıydı yol.
Yaramın kanından bir ağaç fışkırdı
yaşamın şarkısını söyleyen ve günü şarkısıyla
karşılayan kuşu barındırmak için.»

TENGO'DAN

(1964)

BONSAL

1959

Rüzgarla geldi Bonsal. Bonsal,
şu Büyükelçi. Mavi gözlü
kurşun saçlı hayvan,
kırmızı renkli derisiyle
ölümcül bir İngilizceyle konuşan.
(Nasıl söylenir? Bònsal? Ah bayım,
benim için farketmez.)

Gülümseyişler. Gülümsemeler
ışıldar imler gibi.
Selamlayışlar. Selamlamalar
tatlı dilli ve dilsiz el hareketleri.
Söz verişler. Verilen sözler
uzun masalları umdurur.
Ve şahane kartalı.
Ve doları ve acıyı.
Ve Batı Dünyası'nı.
Bonsal. Bonsal
şu Büyükelçi.

Ne ister? İster ki Fidel
Konuşsun onunla birazcık,
ister ki insanlar düşünsün
ve karşı çıkıp, kınayıp, bağırmasın.
İster ki köylü sustursun
tüfeğini ve *maçeti*ni.

Herkes sinirlerini yatıştırsın ister
bir mineral soda ile.
Bonsal. Bonsal
şu Büyükelçi.

Küba huzurlu en sonunda. Marti ya da
Maceo olmadan. Washington daha iyidir.
General mi? Yok canım, şu Başkent!
Ve Bonsal'in istediği gibi sürdürmek,
şu Büyükelçi olan Bonsal,
Karanlık. Ve tek yıldız olmadan.
Sersemlik. Ve Kır Bekçisi.
Anlaştık mı?
«No, senor.»

BOY ATMAKTA ÇİÇEKLER

Eğer emin bir adam olmasam, eğer
şimdi akıllanmış bir adam, dehşetli komplosunu bilen

heybetli dümenci Lynch'le onu yöneten Jim Crow'un
kan geceleri ve denizlerindeki yolu planlanmış olan;

eğer eskil ve cesur bir timsah olmasam
sağrısı kendi yaşlandıkça sertleşen;

eğer bir zenci olmasam evrensel belleği olan,
ya da bir beyaz, kendi zayıflığını ve gücünü bilen;

eğer bir Çinli olmasam mandarenlerden kurtulan,
şimdi benim denetimimde olmasa Şanghay'la Pekin;

eğer bir kızılderili olmasam bakır madeni soyulan,
yüzlerce yıldır açlıktan, yoksulluktan ölen;
...
eğer olduğum herşey değilsem, olacağım herşey
büyük olasılıktır ki, düşmanım aldatacak beni!

* * *

«McCarthy öldü,» diyorlar, ben de yineledim onlarla;
fakat yalan bu, McCarthy gece-gündüz bizimle hâlâ.

Barbar yaşamakta; biliriz onun demir çivilerini,
cellatlarını, ajanlarını işkence ve zindanlarını.

Kuzey Amerika'ya özgü iki başlı bir canavar,
işte Cumhuriyetçi-demokrat dört ayaklı hayvan.

İki başlı canavar, iki başı da beyinsiz;
İlerlemesi ve İşbirliğidir zincirlerimiz.

Yani o konuştuğunda bile, Amerika burada
(yerli, solgun ve temiz, fakat uzak korkudan,

ve bağımsız bundan sonra İspanya'nın saldırgan bağlarından)
görecek Yanki'nin sözlerini birer yalan olarak.

Rockefeller'in Mr Ford ile İşbirliği, anladım:
İkisi yapar İlerleme'yi, dizleri üzerinde olan benim.

Standard'la United'ın büyük İşbirliği düzenlenir:
Bu ikisinin İlerleme'sine de şaşırmamak gerekir.

Chase ile Dünya Bankası'nın İşbirliği, komedi,
bankalar İşbirliği'nde, paraları İlerleme'kte demek ki.

Yani bana uzun uzun özürler sıralama şimdi
bunlar düşünce değil, gerçek; gücüm var ki

edimler ve sözlerle arkalayabilirim onları. Korkmam
ayakta durup kavga etmekten, küreğe kürek demekten.

Sorar ve yanıtlarım, konuşur ve açımlarım
siyah rahibe giysisinin gizlediklerini çoğu zaman.

Yankiye göre kirli, değersiz nesneleriz biz;
oyuncak ve camboncukla satınalınan aşiretler.

Biz görgüsüz generaller, saltanatlı, aptal suratlı
boğazlanmış domuz önünde dururuz, ağzımız salyalı.

Arjantin'li *compadre*ler, Peru'nun *satrap*ları
Munozeler, Peraltalar ve Betancourtlar. Dörtayaklı

küçük ve zayıf maymunlarız, zıplayan ormanlarda,
öldürücü ağu vardır oklarımızın ucunda.

Fakat zenginiz kahvede, demirde, kamışta ve romda,
ormanlarımız zengin, kömürde, petrolde, bakırda.

(Dolar olarak milyonlar milyonlar demektir bu.)
kimin umurunda Quechua ya da hayvan olduğumuz?

Gelirler, aydınlatırlar bizi, kaldırırlar çamurdan,
ve kanımızı isterler yardımlarının karşılığında.

Paraguay'dan Washington'a nefret haberleri gelir
ve Stroessner tüfekle bir son verir buna.

Ve ülkesini kokteyl kadehinin dibinden yöneten
halkın sesini sesini değil de, duyar efemine kıçlarınkini

ki varlıkları bir hakarettir, zalimlikleri bitmez
evlerimizi yabancılara satarak, bizi hapse atarak.

Öyleyse bırakalım bir hayvanın kıçı doldursun
Bolivar'ın güzel altın tahtını, ve savaşçı bir ruhla, yılmaz, taş
gibi soğuk,

bırakalım ağalık ve korkunç boyunduruğu köleliğin
ezilsin Venezuela'da yiğitliğiyle *guerrilero*'ların!

Her gün silahlı askerler uğraşırlar Kolombiya'da
zincirlerini kıran çiftçilerle işçileri öldürmek için.

Öyleyse Şili bakırı alın; daha iyi ne olabilir?
çünkü işçinin değil, şirketin malıdır.

Saf yüksekliklerinde dağların bir kızılderili flütü,
fakat serttir sesi metalin, serttir ötüşü.

Kuzeydoğu Brezilya'da bir sıcak keder kaynar
ve terle karışık kan güzel bir toprağı sular

gringo danışmanın pek de yeni olmadığı yerde...
Recife ve Bahia: Doğru değil mi söyle?

Ve işte Orta Amerika, en iyi çiftlik bu yakınlarda,
muzun güzelleştiği ve kahvenin bollaştığı tarla.

Bazen bir kırbaç mı şakladı, bir köylü mü düştü,
ya da tüfek mi patladı... önemli bir şey değil ki bu.

Parıltılı ve tantanalı rezil bir hainin giysileriyle,
kurumlu kurumlu yutkunur bilebildiği kadar İngilizceyle.

(Puerto Rico'daki lider, şu yalnız boyuneğen)
Albizu'nun çehresi parlak ışıklarla ışırken.

Çamurlu Plata'nın yakınında, Buenos Aires durur
ışıltılar içinde, gölgelenerek, gözleri buz,

dili zehir, güçlü ve fakat açık olan
sizi en ufak yanlışta hapse gönderecek bir adam.

* * *

Öyleyse ileri, Jim Crow, savunan sesinle;
İşbirliği'ne zafer doğuncaya kadar durma!

İleri marş Lynch; aman düşmesin kırbacın.
Gereği var onun: İlerleme'n herkes için!

Böylece gün be gün (İşbirliği içinde, İlerleyerek)
Washington'un sesi, acı çektiren bir ses,

iter bizi yoksun olduğumuz bir kültüre
kötü Beyazlar, Mestizolar, Kızılderiler ve Zenciler

yiterken, biz yükseliriz faşizmin en üst yerine.
Saf ve parlak bir ırkın mekanik zekası

Jacksonville'de, hem kuzey he de güney Arkansas'ta
kazanmanın tekniklerini gösterir bize,

beceriklidirler, sorunlarını çözerler kuşku yok
kamçıyla, polis köpekleriyle, ateşle ve güçle.

Fakat bizim Amerika'mızda boy atmakta çiçekler
süslemek için halkı, tatlandırmak için evlerini
bazuka ve şiir taşıyan gerillaların.
Sonsuz kızgın bir kinle, bir bülbül şakır.

ÇOK UZAKLARDA

Henüz bir çocukken
(de ki, okuyucu, elli yıl önce)
büyük, açık yürekli insanlarımız vardı
caddede patırtı çıkaranları
meyhaneyi ayağa kaldıranları görünce
tüyleri ürperen. Bağırırlardı,
«Aman tanrım, Amerikalılar ne der!» diye.
Bazı vatandaşlar için
Amerikalı olmak
neredeyse kutsaldı o günlerde:
Platt Sözleşmesi, silahlı
müdahale, savaş gemileri.
O zamanlar, şimdi çok sıradan
olan, düşünülemezdi bile:
Venezuela'daki gibi bir
gringo albayın,
ya da Bolivya'daki kardeşlerimizin yaptığı gibi
dört ajan provakatörün kaçırılması,
ne de Sierra'daki sakallı sonuç alıcılar, kesin.

Yaklaşık elli yıl önce
gazetelerin ilk bölümünde
yeralırdı New York'tan gelen
beyzbol maçı sonuçları.
Muhteşem! Cincinnati Pittsburgh'u yendi!
St Louis Detroit'e kök söktürdü.
(«Reich» marka beyzbol topunu kıyaslayın: En iyisidir.)

Boksör Johnson
bir örnek şampiyondu bize.

Çocuklar için, Fletcher'ı Castoria
bir çare reçetesini oluşturuyordu
isyankar durumlarında
ishalin ya da hazımsızlığın.

Bir gazete
içindekiler listesinde
her gün, İngilizce yazardı, Amerika'lılar için:
«Dünyanın her köşesinden haberle
bir Küba-Amerikan gazetesi.»

Walk-Over ayakkabısının üstüne yoktu
ne de Dr Ross'un haplarının.

Ve yerli ananas suyu
gelmedi artık fabrikadan·
Fruit Juice Company
söyledi 'huelsencamp' olduğunu.

Munson Line'a binerdik Mobile'e giderken,
Southern Pacific'e New Orleans
ve Ward Line'a New York yolunda.

Nick Carter'ımız ve Buffalo Bill'imiz vardı.
Hiç gözönünden gitmezdi görünüşü yağlı Magoon'ün:
şişko gangster ve valinin,
hırsızlar hırsızının arasındaki hırsızın.
Amerikan Kulübü vardı
Miramar Garden vardı.
(Aptallar İspanyolca *Jardin* derken.)
Trenle yolculuk için Cuban Company.
Cuban Telephone.

Ve o dehşetli büyükelçi.
Ve herşeyin üzerinde, «Adımını kolla,
Amerikalılar müdahale edebilir!»
(O kadar açık yürekli olmayan
başkaları şöyle derdi:
Ahha! Müdahale mi ederler? Zaten
burada değiller mi?)

Her neyse,
büyüktüler,
güçlü,
her türlü kusurun üzerinde, onurlu,
yağın kaymağı,
ve bizim yolumuz bu:
Hızlı seçimler için, tartışma yapmamak,
evler için, çok katlı yapılar her zaman,
cumhurbaşkanı olarak, hep boyun eğen,
hafif içimli tütün, sevenler için,
çiklet çiğneyenler için,
siyahlarla karışmak istemeyen beyazlar için,
soru işareti biçiminde pipo tüttürenler için,
enerjik ve yanılmaz memurlar için,
düşük yaptırılan devrim için,
tek bir güçlü asılış için zincire
tuvalette.

Fakat geçer oldu bunlar
büyüyen çocuklar olduk biz
ve bizi dizlerinde hoplatan onurlu amcanın
sahtekarlıktan hapsi boyladığını gördük.
Bir gün öğrenecektik
daha da kötüsünü.

Nasıl ve niçin
öldürdüklerini Lincoln'ü tiyatro locasında.
Nasıl ve niçin
senatör olduğunu haydutların orada.
Nasıl ve niçin
hapse girmemiş bir sürü polis olduğunu.
Nasıl ve niçin
gözyaşı olduğunu gökdelenlerin her taşında.
Nasıl ve niçin
bir darbeyle koparıldığını Teksas'ın ve içedildiğini.
Nasıl ve niçin
California bağ-bahçelerinin Meksika'ya ait olmadığını.
Nasıl ve niçin
denizcilerin Veracruz piyadelerini öldürdüklerini.
Nasıl ve niçin
her Haiti işyerinden bayrağının koparıldığını gördüğünü
Dessalines'ın
Nasıl ve niçin
büyük generalimiz Sandino'ya ihanet edildiğini ve
katledildiğini onun.
Nasıl ve niçin
kirlettiklerini şekerimizi bokla.
Nasıl ve niçin
körettiklerini halklarını ve dilini kopardıklarını
Nasıl ve niçin
yasakladıklarını bize bizi tanımayı ve gerçeğimizi anlatmayı.
Nasıl ve niçin...

Ah, çok uzaklardan geldik, çok uzaklardan.
Birgün bütün bunları öğrendik.
Aklımız belleğini yeniden gözden geçirmekte.
Yalnızca büyüdük biz.
Yalnızca büyüdük ve unutmuyoruz.

GEÇMİŞ OLAN HERŞEY DAHA KÖTÜDÜR

Birbirinden uzak olan kaç şey
aynı zamanda yakındır da
ama şimdi, son-
uçta ölü.

Kesin sesli yetkiliydi toplayan
kumarbazdan yüzdesini

ve öbür yüzdeyi de orospudan.
Senatör (çok önemlidir).
Temsilci.
Belediye Meclisi üyesi.
Kırsal Polis Komiseri.
Pırlanta taşlı büyük yüzük.

Kara derililer için
kapısını hiç açmayan kabare.
(Bu bir kulüp, anlıyor musunuz?
Özür dilerim! Ne yazık ki...)
Büyük otel yalnız
hali-vakti iyi olanlara.

Sosyete sayfasında
ergenlik çağındaki
kızın fotoğrafı.

Tüm bankalarda yalnız
beyaz derili hizmetliler.
(İstisna da vardır: Çoğunlukla
temizlikçi ve teşrifatçılar.)

Kırda ve kentte
terkediş ve umutsuzluk

Yargıç anlaşmış patronla
Bir Küba beyzbol takımı:
Birinci ayak: Charles Little.
İkinci ayak: Joe Cobb
Yakalayıcı: Samuel Benton.
Üçüncü ayakta: Bobby Hog.
Kesici: James Wintergarden.
Atıcı: William Bot.
Alanda: Wilson, Baker, Panther.
Evet, efendim.
Ve kuşkusuz
Vurucu: Juan Guzmàn.

Gazetelerde:
SARAY - Büyükelçi
Donkey, Başkana
Mr Long ile
yükleme işçisi Felo
arasındaki olaya ilişkin
bir nota verdi.
(Mr Long iyileşiyor.)
Chicho Chan'ın arkadaşları
yarın akşam *La Tropical*'de
onuruna bir yemek veriyorlar.

Vitrinler,
suflör,
ve daha kötüsü
hasta çiçek
kaldırımdaki,
hazin aşkı
fahişenin.

Kısacası, gece ve gündüz,
polis, polis, polis!
Gece ve gündüz,
polis, polis, polis!
Gece ve gündüz,
polis!

Birbirinden uzak oldukları halde
çok yakın gözüken
ama şimdi, son-
uçta ölü olan şeyler yok mu?

SATABİLİR MİSİN?

Prag'taki Lumir Civrny için

Satabilir misin bana havayı, parmaklarından süzülen
yüzünü okşayan ve saçını düzelten havayı?
Beş pesoluk bir rüzgar var mı, fırtına pahasında
rüzgar var mı bana satabileceğin?
Belki biraz temiz hava
satın alabileceğim, bir hava
tümü değil, çiçekleri açtıran
bahçendeki çiçekleri
kuşlar için yaptığın bahçendeki...
On pesoluk bir parça hava.

Hava yuvarlanır ve geçer
bir kelebekle
Kimsenin değildir o, kimsenin.

Satabilir misin bana gökyüzünü?
Bazen mavi olan
bazen gri olan gökyüzünü,
bir parselini gökyüzünün
meyva bahçendeki o ağaçlarla birlikte
satınaldığını sandığın, insan nasıl çatıyı satınalırsa.
Satabilir misin bir dolarlık
gökyüzünden, iki kilometrelik
gökyüzünden, bir kırıntı, ne kadar koparsa gönlünden
o kadarlık bir gökyüzünden?

Gökyüzü bulutlandı.
Bulutlar uzaklarda, başımızın üstünde süzülür.
Kimsenin değildir onlar, kimsenin.

Satabilir misin bana yağmuru, suyu
sana gözyaşı sağlayan ve dilini ıslatan?
Satabilir misin bir dolarlık pınar suyu,
ya da bir buluttan
yüklü ve küçük kuzu gibi kuştüyü
bir buluttan birkaç damla,
ya da dağdan inen yağmur suyunu
ya da köpeklere bırakılan oluk suyunu?
Ya peki beş kilometrelik denizi, bir gölü
yüz dolar değerinde bir gölü?

Su dökülür, köpüklenir.
Su köpüklenir, geçer.
Kimsenin değildir o, kimsenin.

Satabilir misin bana yeryüzünü, sonsuz gecesini
başlangıçların; dişlerini
dinazorların ve kirecini
dağıtılmış eski iskeletlerin?
Satabilir misin bana defnedilmiş tropik ormanları,
kuşları, taştan balıkları, ya da kükürtünü
yanardağların, bir milyar yılını
yükselen sarmalın? Satabilir misin bana
yeryüzünü? Satabilir misin bana
yeryüzünü? Satabilir misin...

Yeryüzün benimdir.
Tüm ayaklar basar üzerine.
Kimsenin değildir o, kimsenin.

BİR KÖLE GEMİSİYLE GELDİM

Bir köle gemisiyle geldim.
Getirdiler beni.
Kamış, kırbaç ve plantasyon.
Çelik bir güneş.
Şekerleme gibi terimiz.
Ayaklarımız sürülere karışmış.

Aponte, gülümseyerek konuştu benimle.
Dedim ki: «Güven bana!»
Ah ölüm! Sonra sessizlik.
Gölgeler sonra!
Uzun, şiddetli bir uyku!
Hırçın bir uyku.
Yagruması
karın, ve zümrüt
ayın altındaki.

O'Donnel. Sert yumruğu.
Kırbaç ve daha çok kırbaç.
Müfettişler ve korku.
Kırbaç ve daha çok kırbaç.
Kanlı ve boyalı gövdem.
Kırbaç ve daha çok kırbaç.

Maceo at sırtında geri döndü.
Yanındakiler arasındaydım ben.
Daha uzun ulu rüzgar!
Daha şiddetli es fırtına.
bir *maçetero*'lar görkemi.
Aralarındaydım ben.
Yagruması
karın, ve zümrüt
ayın altındaki.

Menèndezi görürüm boylu boyunca uzatılmış.
Hareketsiz, gergin.
Açık ciğeri köpüklenir.
Göğsü yanar.
Gözleri görüyor, görmekte.
Ceset yaşamakta.

Ah Küba! Sana sesimi veririm.
Sana inanırım.
Öptüğüm toprak benimdir.
Benimdir gökyüzü.
Özgürüm, çok uzaklardan geldim.
Zenciyim ben.
Yagruması
karın, ve zümrüt
ayın altındaki.

BREZİLYA — COPACABANA

Copacabana.
Brezilya güneşi altında
bir billur düş gibi
sabah.
İngilizler.
Arjantinliler.
Fransızlar.
Tunuslular.
Yankiler (her zaman
barın civarında...)
Şu bronzlaşmış kadın,
kumda yatan,
denizin erkeksi kabarışını bekliyor olabilir miydi?

Perde

Gece. Samba Dans salonları. Viski. Siyah deniz.
Bir aynadaki gölgeler gibi
kayıveren kadınlar.
İşte bu
cehennemî kokteyl çalkalayıcı
karabasan bir barmenin
içinde demirle çimentoyu karıştırdığı
deniz suyuyla safrayı çalkaladığı.
Ve kan, bu kokteylin alkolü.
Ah, gözyaşlarıyla ilgili düşünmemenin
eşmerkezli büyüsü!
(Onları unutanlar kendilerine gelsin!)

Evleri duyarım, evleri duyulur
bir metal takırtısı arasında
gök kubbeye doğru fırlatılan.
Ölümcül günah içinde evler!
Ya tepedeki gecekondular?
Efendim,
gecekondular,
her zamanki gibi,
berbat.

Kat be kat yükselirken
taş, yankılar sesi
ve yırtıcı esmerlikler süsler
hırslı dehlizleri,
sahip olunan
yüzü kızaran hanımlar gibi,
düşlerim
Brezilya güneşi altında.

Nerde gördüydüm?
Tanrım, niye bir düştü gördüğüm
Moskova'da
ve Bulgaristan'da
ve Bratislava'da
ve Prag'da
Romanya'da
ve Polonya'da
ve Budapeşte'de!

Havana'da gördüm onu.
Gördüm onu, düş değildi
Antik mermerden saraylar
ayakkabısı olmayanlar için.
Kendi emek hakkına oturarak
işçinin dinlendiği şatolar
Hasta olan John'un kızı için
Düşes'in kır evi.
Dağ, kumsal, madensuyu, havyar
daha önce yersiz-yurtsuz olanlar için.

Ya burada, Copacabana'da?
Onu da gördüm.
O henüz hâlâ
bir düş olsa da
duyuyorum gün geliyor
o gün gelecek,
gümbürdediğini duyabilirsin
Pernambuco ve Bahia'dan kopan kuzeydoğu rüzgarıyla
bir kan ve barut gölü Brezilya güneşi altında.

DAĞDAKİ, DÜZDEKİ TOPRAK (DANS EZGİSİ)

Tarım Reformunun açıklanması üzerine, 1959.

Sen sahibisin ülkemin,
ağaçların ve ırmağın
kavuşacağız.
Sen sahibisin canımın,
hiç kimsenin olmayan canımın,
yalnız benim
anamın-babamın bile olmayan,
yalnız benim.
Kavuşacağız.

Kamış tarlasından gül bahçesine
gül çalısından kamışa,
gidersin batırarak hançerini.
Kavuşacağız,
ah, görür gibi gittiğimizi,
kavuşacağız.

Dün bir kart attım
ve kanla yazdım onu
kavuşacağız,
yalnızca söylemek için sana,
dağı ve düzü istediğimi
kavuşacağız,
ve çaldığın ırmağı istediğimi,
ağaçların yanındaki ırmağı
rüzgarın önünde duran ağaçları,
kuşlarla dolu olan rüzgarı
ve canımı

hiç kimsenin olmayan canımı
yalnız benim olanı
Kavuşacağız.

Kamış tarlasından gül bahçesine
gül çalısından kamışa,
gidersin batırarak hançerini.
Kavuşacağız.
Ülkemde topraksızım,
hep topraksız yaşamıştım,
kıvrılıp yatacak ve ölecek
bir metrelik yerim bile yok.
Kavuşacağız.

Arkadaşım olan Fidel'le,
yeşildir Fidel ve çiçekler içinde,
geliyorum elini koparmaya,
geliyorum benim olanı almaya,
kavuşacağız,
dağdaki toprak ve daha toprak,
dağdaki ve düzdeki toprak,
kavuşacağız,
ve ağaçların yanındaki ırmak,
rüzgarın önünde duran ağaçlar,
kuşlarla dolu olan rüzgar
ve canım
hiç kimsenin olmayan canım,
yalnız benim olan.
Kavuşacağız.

NEW YORK'TA BİR ZENCİ ŞARKI SÖYLEMEKTE

Bir güvercin anlattı bana
New York kentinden geçtiğini:
Kentten geçmiş uçarak
ama görmemiş
bir tek çiçek, bir tek yıldız.
Kaya ve duman
ve duman ve kurşun
ve kurşun ve yalım
ve yalım ve kaya ve kurşun ve duman yine.

«Güvercinim, görmedin mi yani
ağlayan bir zenci?»
«Hayır.»
«Şarkı mı söylüyordu yani?»
«Evet.»

Gördüm onu,
selamladı beni.
Şarkı söyledi,
ve birlikte sürdürdük şarkıyı:

«Bir parça düşüm var benim,
güvercinim,
bir düşçünün bana bıraktığı;
düşünürüm
bir yıldız ve çiçek yapmayı.
(O yıldız, ışınımıyla.
Işınım, o çiçekte.)

«Bir parça şiirim var benim,
güvercinim,
bir şairin bana bıraktığı;
o şiirle, güvercinim,
düşünürüm onunla
bir ilahi ve şarkı yapmayı.
(İlahi Jim Crow'a karşı.
Şarkı, barış, barış şarkısı.)

«Bir parça çeliğim var benim,
güvercinim,
bir nalbantın bana bıraktığı;
o çelikle, güvercinim,
düşünürüm
bir çekiç ve orak yapmayı.
(Vuracağım çekiçle, vuracağım!
Biçeceğim orakla, biçeceğim!)

WU SANG — KUEİ

Kemiklerinden geriye, Wu Sang-Kuei,
tozdan başka birşey kalmadı,
Çin'in tozu üzerinde bir avuç toz.
Fakat Büyük Duvar'da, Şanghaykan'da,
rüzgarla kartalların arasında,
iğrenç bir yer var,
taş bir kapı,
senin düşman Sing'e açtığın kapı.

Wu Sang-Kuei, general ve hain,
adın, pislik gibi, üzerinde sinekler uçuşarak,
öğle güneşinde hâlâ kokmakta.

KIŞ MEVSİMİNDE, PARİS

Yoksulları soğuktan koruyan manastır başrahibi Pierre'e adanmış bir beyit için sözler.

Kış mevsiminde, Paris
sığınmasız
çok kötü;
evsiz yurtsuz
çok kötü;
yiyeceksiz
çok kötü;
kış mevsiminde, Paris.

Kış mevsiminde, Paris
ne düşünürsün
sevgilisiz?
Ne düşünürsün
sokakta yalınız?
Ne düşünürsün
benden senden?
Ne düşünürsün
kış mevsiminde Paris?

Kış mevsiminde, Paris
burjuva gelir
(*yaşamı* seven)
ve der ki: *Evet!*
Burjuva gelir,
ve yineler: *Evet!*
Burjuva gelir!
Kış mevsiminde, Paris.

Kış mevsiminde Paris.
Bu denli *sık* insanlar
görmediniz;
bu denli yüce *ruh*
görmediniz;
Bu denli *şık* insanlar
görmediniz
kış mevsiminde Paris.

Kış mevsiminde, Paris.
Sabırlı olun öyleyse, *barınak*
verileceksiniz;
sabırlı olun öyleyse, *yiyecek*
alacaksınız;
sabırlı olun *(böyle derler)*
sabırlı olun öyleyse
kış mevsiminde, Paris.

Kış mevsiminde, Paris
böyle yaşanır işte
bir, üç daha, dört hafta;
böyle yaşarsınız işte
sütsüz, yataksız;
böyle yaşarsınız işte
şimdi *tasasız;*
böyle yaşanır işte
kış mevsiminde, Paris.

Kış mevsiminde, Paris'te..
Daha sonra ne?
Sokakta yalnız.
Ondan sonra ne?
Sevgilisiz.
Daha sonra ne?
Ne *süt,* ne de *yatak.*
Sonra da
Paris'te, kış mevsimsiz?

Ç.N.- Şiirde italik olan sözcükler özgün metinde Fransızcadır.

POEMAS DE AMOR'DAN

(1964)

TANDIR TAŞI

Terkedilmiş akşam
iniler, yağmur çözdükçe onu.
Anılar gökten düşer
ve süzülür penceremden içeri.
Ağır, kesik kesik iççekişler,
küle dönüşen garip yaratıklar.
Yavaş yavaş görünürsün:
Ellerin kendi
kamış likörünün yörüngesinde,
yorulmayan, danstan yanan ayaklar,
kalçaların, sinir nöbeti için maşa,
ve ağzın, yenebilir
bir meyva, ve belin
cömert şekerlemeden bir parça.

Sonra, altın kollar, kanasusamış dişler,
ve birden senin baştançıkarıcı gözlerin;
yunmuş derinin yanında, hazır
siesta'ya;
bir anlık orman kokusu, boğazın
çağıran (bilmem, anca düşlerim), inileyen
(bilmem, düşünürüm), yakınan (bilmem,
varsayarım, inanırım)
...derin boğazın
dışarıya yasaklanmış sözler eğiren.

Bir sözverişler ırmağı
dökülür saçlarından,
dolanır göğüslerinde,
sonra koyulaşır göbeğinde, bir şeker pekmezi göletinde
ve hırçınlaştırır gece gizlerinin sıkı etini.

Yanan kömürler ve tandırtaşları
bu yağmur ve sessizlik gecesinde,

ANA MARİA

Ana Maria,
göğsüne düşen
örgü
seyretmekte beni
burulu derisinden bakan
yılan gözleriyle.
Pek çok çekiciliğinden
içerinde yanan alevi
perdeleyen
gülümsemeni seçerim ben

İçindeki düşünce-yüklü bulutların
depreştiği zamandır,
ve senin metalsi
gövdenin fırtınası soluduğu zamandır
yavaş, düzgün, ürperişi gibi
bir yılanın...

POEMAS PARA EL CHE'DEN

(196?)

GİTAR, YAS RİTMİNDE MAJÖR

I

Bolivyalı küçük asker,
Bolivyalı küçük asker,
tüfeğini kuşanmış, gidiyorsun
tüfeğin Amerikan malı,
tüfeğin Amerikan malı,
Bolivyalı küçük asker,
tüfeğin Amerikan malı.

II

Senyor Barrientos verdi onu,
Bolivyalı küçük asker,
Mister Johnson'un armağanı
kardeşini öldürmen için,
kardeşini öldürmen için,
Bolivyalı küçük asker,
kardeşini öldürmen için.

III
Kim bu ölü, bilmiyor musun
Bolivyalı küçük asker?
Bu ölü Che Guevara,
Arjantinli ve Kübalıydı,
Arjantinli ve Kübalıydı,
Bolivyalı küçük asker,
Arjantinli ve Kübalıydı.

IV
En büyük dostundu senin,
Bolivyalı küçük asker,
yoksullukta en iyi arkadaşın,
Doğudan dağlara kadar,
Doğudan dağlara kadar,
Bolivyalı küçük asker,
Doğudan dağlara kadar.

V
Gitarım giysileri içinde
Bolivyalı küçük asker,
matemin, ama ağlamıyor,
ağlamak insan işi olsa da,
ağlamak insan işi olsa da,
Bolivyalı küçük asker,
ağlamak insan işi olsa da.

VI

Ağlamanın zamanı değil,
Bolivyalı küçük asker,
sırası değil gözyaşı ve hüznün,
ama sırasıdır *maçet*in,
ama sırasıdır *maçet*in,
Bolivyalı küçük asker,
ama sırasıdır *maçet*in.

VII

Sana ödediği parayla,
Bolivyalı küçük asker,
sattığının karşılığı, onun aldığı
yalnız zalim düşünür böyle,
yalnız zalim düşünür böyle,
Bolivyalı küçük asker,
yalnız zalim düşünür böyle.

VIII

Uyan, gün doğdu bile,
Bolivyalı küçük asker,
dünya şimdi ayakları üzerinde,
çünkü şafak erken geldi,
çünkü şafak erken geldi,
Bolivyalı küçük asker,
çünkü şafak erken geldi.

IX

Doğru yolu tutmaya bak,
Bolivyalı küçük asker,
yol her zaman kolay değil,
kolay değil, düz de değil,
kolay değil, düz de değil,
Bolivyalı küçük asker,
kolay değil, düz de değil.

X

Fakat sonra kesin, öğrenirsin,
Bolivyalı küçük asker,
kardeşi vurulmaz insanın,
insan kardeşini vurmaz,
insan kardeşini vurmaz,
Bolivyalı küçük asker,
insan kardeşini vurmaz

PAZAR DERSİ

Koca bir Pazar'ı
yalnız uzanıp okumakla geçirdim.
Ben dingin, yatağımda
kuştüyü yatağımda,
lekesiz şiltemin altında,
kayayı, çamuru, kanı duyumsayarak,
tıkırtıları, susuzluğu,
çişi ve astımı;
hiçbir şeyi anlamayan suskun Kızılderilileri,
hiçbir şeyi anlamayan askerleri,
hiçbir şeyi anlamayan kuramcı beyleri,
hiçbir şeyi anlamayan işçileri, köylüleri.

Okuma bitiyor,
gözler saplanıyor
hangi noktasına rüzgarın?
Ellerimde yandı kitap.
Yaydım onu açarak
saf kömür gibi
göğsümde.
Duyumsarım
son sözlerin yükselişini
derin, kara bir oyuktan.

Iti, Pablito, Chino, Aniceto.
Kapanıyor çember.
Ordu radyosu
yalan söylüyor.
O minik küçük ay
aşılıp sarkıtılmış
Higuaras'tan beş
ve Pucara'dan on kilometre ötede.
Sonra sessizlik.
Sayfa kalmadı.
Bu iş ciddileşiyor.
Birazdan bitecek.
Bitiyor.
Alevlere dönüşüyor.
Küle dönüşüyor.
Doğuyor.

EL GRAN ZOO'DAN

(1967)

KARAYİP

Akvaryumun içinde, Büyük Hayvanat Bahçesinde,
yüzer Karayip.
Bu hayvan
denizlerde yaşayan, anlaşılmaz yaratık
başında billurdan bir taç var,
gövdesi mavi, kuyruğu yeşildir,
göğsü, sıkı bir mercan kayalık,
gri yüzgeçleri, siklonlar.

Akvaryumun üzerinde, şunlar yazılıdır:
(Dikkat, ısırır!)

VALİ

Öğrettiğin zaman köpeğine
saldırmayı bir zenciye
koparmak için ciğerini, bir lokma niyetine,

Öğrendiğin zaman
havlamayı ve kuyruk sallamayı, sen de,

Ah, beyaz adam
o zaman mutlu ol işte!
Vali olabilirsin Eyaletine.

DERS ÇALIŞMA

Beyaz çocuklar bugün Alabama'da,
kitaplar okunurken, uygulamalı evödevi olarak,
alevli bir güzelim buket hazırlarlar,
içinden beş zenci cesedi sarkan.

İYİDİR

Ağladığın zaman şarkı söylemek iyidir, zenci kardeş,
Güney, çarmıha gerilen kardeş;
iyidir ilahilerin,
bayrakların,
yürüyüşlerin ve iddialı sözleri
avukatlarının.
Hepsi iyidir.

O buzlu yüzeyi denemen iyidir, adalet adına
—Ah, o masum patinajcı
Chicago'dan Washington'a rüzgarı içerek giden—,
iyidir gazetelerdeki protestoların,
iyidir hazır yumruğun
ve geride Lincoln, duvarda.
Hepsi iyidir.

İyidir dinamitlenen tapınaklarda vaız vermen,
iyidir ısrar etmen, kahramanca
beyazların arasına karışmakta,
çünkü yasa -yasa?- beyan etmekte
eşit olduğunu bütün Amerikalıların.
İyidir.
Büyüktür.
Dehşetli büyüktür.

Çarmıha gerilen Güneyli zenci kardeş.
John Brown'ı anımsa,
zenci olmayan ama seni tüfeğiyle savunan.

Tüfek: taşınır bir ateşli silah
(diyor, sözlükte)
askerler tarafından atışta kullanılır.
Oysa eklenmeli: Tüfek (İngilizce'de «gun»)
ayrıca kullanıldı karşılık vermek için
köleler tarafından.

Ama diyelim ki (olur ya),
ama diyelim ki, kardeşim
tüfeksiz kaldın, o zaman
o zaman;
bul birşey,
bilmem ki-
-bir çekiç, bir sopa,
bir taş-, birşey
acıtabilecek,
keskin birşey
yaralayabilecek,
vuracak, kanatacak,
birşey.

LA RUEDA DENTADA Y EL DIARIO QUE A DIARIO'DAN

(1971)

KOZMONOT

Kozmonot, farkında olmadan
bozuyor işlerini
büyük bir koltukta
dikkatlice ve kımıltısız
oturan Tanrı'nın.

Ne oldu Tahtlara ve güçlere?
Nerede kaldı Ceza ve Boyuneğme?
Ve Saint Crescencio ve Saint Bitongo?
Ve Saint Cirilo Zangadongo?
Ve nerede buhurdan yükselen duman bulutları?
Ve is çıkaran mür?
Ve gece gibi boyanmış camlara
yapıştırılan küçük yıldızlar?
Ve nerede başmelekler ve melekler,
ve çocuk melekler, çocuklar,
ve bölük bölük kutsal varlıklar,
ve bakireler,
ve ilgili diğer hayvanlar?

Kozmonot
izliyor rotasını.

Yükselerek yükselerek yükselerek
yükselerek yükselerek yükselerek
yükselerek yükselerek yükselerek
yükselerek yükselerek yükselerek
yükselerek.

Son bulutu da bırakarak arkada.
Son peçeyi de yırtıp geçerek.
Gökyüzü. Gökyüzü?
Soğuktur.
Geniş ve soğuk gökyüzü.
Gerçekten de büyük bir koltuk var,
fakat boştur dostlar.

NE RENK?

Derisi karaydı, ama kar kadar beyaz, çok katıksız bir ruhu vardı.
Yevtuşenko, Martin Luther King'in katledilmesinden sonra, bir telgrafta.

Öyle beyaz bir ruhu vardı ki, diyorlar
o soylu papazın.
Derisi öyle kara, diyorlar.
derisi o kadar kara renkliydi,
içerisi kar gibiydi ama,
beyaz bir zambak,
taze süt,
pamuk.
Öyle kirlenmemiş.
Tek bir leke yoktu,
kusursuzdu içi-dışı.
(Kısası, güzel buluş :
«Ruhu beyaz olan zenci,»
oldukça çekici.)

Ama yine de başka biçimde söylenebilir:
Ne güçlü bir kara ruh
papaz ruhlarının en naziği.
Ne gururlu kara bir tutkuydu
onun yüreğinde yanan.
Ne katıksız kara düşünceler
yetişmişti onun verimli beyninde.
Ne kadar bir sevgiydi,
öyle, renk karıştırmadan,
gösterdiği.

Hem niye olmasın,
bu kahraman papaz niye
kara ruhlu biri olmasın?

Kömür gibi kara bir ruh hem de.

ATALAR

Fabio, dediklerinden anladığım,
büyükbaban köleleri olan bir başmelekmiş.
Benim büyükbabam, öte yandan
patronları olan bir şeytandı.
Seninki falakada öldü.
Benimkini, astılar.

ANGELA DAVIS

Sana güzel olduğunu söylemeye gelmedim.
İnanıyorum güzel olduğuna,
ama konu bu değil şimdi.
Konu şu ki, ölünü istiyorlar senin.
Kafatasını gereksiniyorlar
süslemek için Büyük Şef'in çadırını,
Jackson ve Lumumba'nınkiler gibi.

Ve biz, Angela
gülümsemeni gereksiniriz senin.

Değiştireceğiz kinin ördüğü duvarları
saydam duvarıyla havanın,
ve çektiğin acının çatısını
bulutların ve kuşların çatısıyla,
ve seni gözetleyen gardiyanı
elinde kılıç tutan bir melekle.

Nasıl da kendilerini aldatıyor cellatların! Sen
sert ve ışıldayan malzemeden yapılmışsın,
pas tutmaz bir atılım,
güneşlere ve yağmurlara
rüzgarlara ve aylara dayanma gücü olan
bu korunaksız havadan.
Sen
zamanın heykellerini yonttuğu
ve şarkılarını yazdığı
bir düş sınıfına girersin.

Angela, adının karşısında duruşum
sana bir yeniyetme gibi aşktan sözetmek
ya da seni bir şehvet tanrıçası gibi arzulamak için değil.
Ah, bu da konu değil şimdi.
Dediğim yalnızca senin güçlü ve esnek oluşun
üzerlerine atlamak ve parçalamak için boyunlarını
istemiş olanların, hâlâ isteyenlerin ve isteyeceklerin
senin canlı canlı yakılmanı, ülkenin güneyinde, elleri bağlı,
curuflaşmış bir direğe bağlı,
yapraksız bir meşeye bağlı,
yanan bir çarmıha bağlı, Güney'e bağlı.

Beceriksiz bir düşman bu.
Kendi sesiyle bastırmak istiyor seninkini,
fakat biz biliriz
yalnız senin sesin yankılanır,
yalnızca o ateşleyebilir
gecenin bir yerinde patlayan sütunu,
tutuklu bir şimşek parıltısı,
yakıp yokedici bir dikey alev,
yeniden, yeniden beliren bir gökgürültüsü, ışığında
görüverdiğimiz
hırçın tırnaklarıyla zencileri,
zayıf ve kızgın halkları.

Yaşadığım yerde gerçekleştirilen düşün altında
kararlı savaşçıların yanıbaşında,
bu ürkünç fakat dost denizin acı kenarında
dalgakırana çarpan azgın dalgaları seyrederek,
haykırırım ve sesimin omuzlarında gitmesini sağlarım,
geçmekte olan koca rüzgarın,
benim rüzgarımın, babanız Karayibin.

Adını çağırırım Angela, ünlerim. Ellerimi kavuşturmam
öbür dileme, dilekte bulunma, yalvarma ve yakarma için değil
seni tutuklayanlara bağışlanasın diye
fakat alkışlamak için, iki el karşı karşıya,
sert ve güçlü, çok güçlü
karşı karşıya getiririm ellerimi, senin olduğumu bilesin.

KÜÇÜK SÖZLÜK

Albizu Campos, Pedro (1891 - 1965) : Puerto Rico bağımsızlık savaşımının havarisi ve şehidi. Harvard Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1930'ların başından 1965'te hapiste yakalandığı bir hastalık sonucu ölünceye kadar Milliyetçi Parti Başkanı olarak görev yaptı.

Aldebaran : Sevir, Boğa burcunun başındaki yıldız kümesi; eskilere göre cennetin üzerindeki dört yıldızdan biri. Kırmızı renkli olan bu yıldız çok parlaktır ve Ülker yıldızı gibi yol bulmakta kullanılır.

Amado, Jorge (1912) : Guillèn'in arkadaşı olan dünyaca ünlü Brezilya'lı romancı. **Kızgın Toprak** (1945), **Gabriela, Karanfil ve Tarçın** (1962), **Gecenin Çobanları** (1967), **Sonsuz Topraklar, Ölü Deniz** gibi romanları Türkçe'ye de çevrilmiştir.

Amorim, Enrique (1900 - 1960) : Guillèn'in arkadaşı olan Uruguay'lı romancı. Romanları kırsal ve kentsel yaşamdaki çelişkileri işler.

Aponte, Jose Antonio : Kübalı zenciler arasında bir ayaklanma örgütleyen özgür zenci. 1812'de örgütlediği silahlı kalkışma şeker ve kahve plantasyonlarını yakarak 'plantokrasi'nin maddi temelini yoketmeyi amaçlamıştı. 9 Nisan 1812'de yakalanarak asıldı ve başı ile eli sokaklarda sergilendi.

Bahia : Atlantik Okyanusu kıyısında, güneyinde Minas Gerais, kuzeyinde Marauhao, Piaui ve Pernambuco olan Brezilya eyaleti. Sayısız ırmakla bölünmüş olan dağlık topraklarında kakao, kahve, pamuk ve şeker yetiştirilir. Yakın zamanlarda elmas ve petrol yatakları bulunan bölge, yerel müziği ve folklörü açısından zenci etkisindedir.

Betancourt, Romulo (1908) : Venezuela'l 'liberal' politikacı. Kosta Rika Komünist Partisine kısa bir üyelikten sonra, Venezuela Demokratik Hareketi başkanı oldu (1914). Sayısız kez sürgüne gönderildi. 1945'te başkan Medina Angarita'yı düşürerek 1948'e kadar cuntanın başkanı oldu. 1948'de Perez Jimenez'in başkanlık ettiği askeri darbe, Betancourt'u yine sürgüne gönderdi. Diktatörün düşürülmesinden sonra, A.B.D.'nin himayesinde yapılan açık seçimlerde başkan oldu, ancak halkın açık memnuniyetsizliği karşısında yerini yine 'açık' seçimlerde işbaşına gelen Leoni'ye bıraktı.

bolte : kutu (Fr.).

Bonsal, Philip (1903) : Fulgencio Batista'nın iktidara gelişinden (1940) hemen önceki (1938) Havana konsolosu; 1959 devrimci hükümeti sırasında ABD Küba büyükelçisi.

Borinquen : Puerto Rico'ya yerlileri tarafından verilen ad, Burenquen.

cacique : Orta Şili'nin yerlileri olan Aracuana kızılderilileri dilinde şef ya da önder. İspanyolcada diktatör ve tiran gibi küçük düşürücü anlamlara da gelir.

Capablanca, Jose Raul (1888 - 1942) : Havana'da doğup Columbia Üniversitesi'nde eğitim gören Kübalı büyük satranç ustası. Oniki yaşında Küba, 1909'da ABD satranç şampiyonu oldu. 1922'de Dünya Şampiyonu Emmanuel Lasker'i 8—0 yenerek dünya şampiyonluğunu ele geçirdi. 1927'ye kadar bu ünvanı elinde tuttu. Sovyet Alexander Alekhine'e üç ay süren bir karşılaşmadan sonra yenildi. **Satranç Mesleği** (1920) ve **Satrancın Temelleri** (1921) adlı kitapları vardır.

Carpentier, Georges : Yirmili yılların Fransız hafif - orta siklet dünya şampiyonu boksörü.

carro, rio, ferrocarril, cigarro : Burada, normal İspanyolcadaki yumuşak okuma yerine, Menendez'in de kırsal Kübalılar gibi r harflerini çift olarak ve vurgulayarak okuduğuna dikkat çekiliyor.

Cauca : Magdalena ırmağının en önemli kolu. Aynı adla anılan ovası çok verimli oluşuyla tanınır.

Civrny, Lumir (1915) : Prag doğumlu olan Dr. Civrny, şiir- ya yıncılığı ve çevirmenliği yapmış, ayrıca çeşitli Çek devlet ve parti görevlerinde bulunmuştur. Guillèn dışında Lorca, Jimenez ve Alberti'yi de Çekce'ye çevirmiştir.

Çukulata Kid : 1910 Havana doğumlu boksör Eligio Sardinas'ın ringteki adı. 18 yaşına gelinceye kadar yaptığı 100 amatör maçı 86'sı nakavtla olmak üzere kazanmıştı. 1928'de New York'a gitti. On yıl sonra jübilesini yaparak Tüysıklet ve Gençler Hafif Sıklet Şampiyonuydu: 122 maçtan 109'unu, 42'si nakavta, kazanmıştı. Guillên'in «Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside» onun için yazılmıştır ve adı, ikl biçimiyle, «Çukulata Kid İçin Küçük Kaside»dir. Guillèn bu şiiri 'ilk siyah şiirim' diye tanımlar.

Defilèe : Pek aklıbaşında olmayan, bir zamanlar Dessalines'in metresi olan yaşlı bir kadın. Onun hunharca katledilmiş gövdesiyle Place d'Armes'da beklemiş, yeri belirsiz gömütünü aravarak günlerce dolaşmıştır.

Dessalines, Jean Jacques (1758 - 1806) : Köle olarak doğan ve imparator olarak ölen bu Haiti'nin en tartışmalı kişiliği Toussasaint L'Ouverture ve Henri Christophe'la birlikte ülkenin en büyük siyah önderlerinden sayılır. 1791'de önderlik ettiği ayaklanma sonunda Fransızları ülkeden kovarak, bayraklarındaki mavi ve kırmızı ile San Dominique'in, yeni Haiti'nin bayrağını oluşturmuştur. 1803'te imparator ilan edilmiş, iki yıl sonra sadık olmayan adamlarınca öldürülmüştü.. Haiti milli marşına ve bir kente onun adı verilmiştir.

Eluard, Paul (1895 - 1952) : Eugène Grindel'in yazınsal takma adı. Andre Breton ve Louis Aragon'la birlikte gerçeküstücülüğün önde gelen adlarından biri olmuş, Nazi işgali sırasında direnişçilere katılmış, 1942'de Komünist Parti'ye girmiştir. **Ağızda Bir Sevi** ve **Seçme Şiirleri** Türkçeye çevrilmiştir.

Faubus, Orcal Eugene (1910) : Little Rock Merkez Lisesi'ne dokuz zenci öğrencinin alınmasına karşı çıkan ve Eisenhower yönetiminin ordu birliklerini devreye sokmasına yolaçan vali. İlçede dört liseyi kapatan Faubus, daha sonra okulların özel statüde ve ırk ayrımına dayalı olarak açılması için 'ferman' çıkarmış, ancak bir yıl sonra görevden alınmıştır.

favela : Brezilya'da işçi mahalleleri, gecekondu.

Higuera : Bolivya ordu birlikleri tarafından yakalandıktan sonra Che Guevara'nın öldürüldüğü yer.

Hostosy Borilla, Eugenio Maria (1839 - 1903) : Puerto Rico'lu yayıncı, politik yazar ve öğretmen. Kendisini Küba, Puerto Rico ve Santo Domingo'nun birleşmesine ve İspanyol işgalinden kurtulmalarına adamış, İspanyolların Puerto Rico'yu Amerika'lılar devretmesinden sonra Santo Domingo'ya göçmüş ve orada ölmüştür.

İnti, Pablito, el Chino ve Aniceto : Bolivya Günlüğü'nde adları geçen Guevara'nın yönettiği çetenin üyeleri.

Johnson, John Arthur «Jack» (1878 - 1946) : Dünya ağır sıklet boks şampiyonu olan ilk zenci boksör. 1908'de Tommy Burns'ten aldığı ünvanı, 1915'te Jess Willard'a kaptırdı. Şampiyonluğunda paraya boğulan Johnson ölürken adı bile unutulmuş yoksul biriydi.

Kikiyu : Güney-orta Kenya'da Bantu dili konuşan bir kabile. Nüfusu yaklaşık bir milyondur ve toprakları başkent Nairobi yakınlarına kadar yayılmıştır.

Langford, Sam : 'Bostonlu Katran Bebek' olarak tanınan boksör. Jack Johnson'dan sonra beyazların zencilerle dövüşmesini yasaklayan 'sözlü yasalar' yüzünden ünvan maçı yapamamış, 250 maçta yalnızca 23 kez yenilmiş, 250.000 dolarlık servet yapmıştır. Zamanın diğer zenci boösörleri gibi boksu bıraktıktan sonra yoksulluk ve kimsesizlik içinde yaşamıştır.

La Citadelle : Batı yarımkürenin bir harikası olan La Citadelle La Ferrieère, orta Haiti dağlarında Bonnet a-l'Ereque'da 90 metre yüksekliktedir. Henri Christophe tarafından bir Fransız istilasına karşı yapılan kalenin yer yer 45 metre yükseklik ve 10 metre kalınlığı bulan duvarları vardır. İstila gerçekleşmediği için hiç kullanılmamıştır.

LeClerc, Charles Victor Emmanuel (1772-1802) : Napolyon Bonaparte'ın üvey oğlu, İtalya seferinde yaveri, general. 1801'de San Domingue'in L'Ouverture'dan alınması için gönderilen Fransız ordusunun başındaydı. 24.000 askeri savaşta öldü, 8000'i yaralandı, geri kalan 2000 askerde hiçbir savaşma isteği kalmamıştı. Bir yıl sonra sarı hummadan ölürken Napolyon'un köleliğin canlandırılması yönündeki gizli emirlerinin insanlık dışı olduğu kanısındaydı.

Leopoldina : Rio de Janerio'nun 100 km kuzeybatısında bir köy.

Las Vegas : Nevada ve diğer eyaletlerdeki ABD nükleer araştırma ve deneme merkezlerine yapılan gönderme.

L'Ouverture, Toussaint (1745-1803) : 45 yaşına kadar köle olan L'Ouverture, 1791 isyanında kölelikten kaçanlardan oluşan bir ordu kurdu. Kendini yetiştirdi. San Domingue'nin yönetimini ele geçirdi ancak adanın dışarıyla, özellikle Fransa ile olan bağlarını tümüyle kesmekten kaçındı. Sonuçta Fransız ajanları tarafından düşürülüp Fransa'ya kaçırıldı ve hapishanede, tedavi ve yardımı reddederek, kötü koşullar altında öldü.

Maceo, Antonio (1848-1896) : Marti ve Che Guevara ile birlikte Küba kurtuluş harcketinin en önemli kişilerinden. 1868-78

arasında yaptığı savaşlarda generalliğe yükselmiş, sonra Jamaica'ya sığınmış, ama eylemlerine ara vermemiş, 1805'te gizlice Küba'ya dönerek büyük bir orduya komutanlık etmiş, Peralejo çarpışması bir siyah komutan olarak onun bugün de süren ününü sağlamıştır.

maçetero : Güney Amerika'da kamış kesmek için kullanılan kılıca benzer uzun bıçakları (maçet) kullananlar, bıçkıcılar.

Magdalena : Kolombiya'nın ticaret candamarı olan geniş ırmak. Şeker, pamuk, tütün, kahve ve muz yetiştiren geniş bir ovayı sulayarak Baranguilla'da denize dökülür.

mandaren : Çin'de toprak beyi.

mangle : Tropik deniz kıyılarındaki bataklıklarda yetişen tipik bir bitki, mangrove.

Marti, Jose (1853 - 1895) : Onaltı yaşında kendisini Küba'nın İspanya'dan bağımsızlığını kazanmasına adayan yetenekli stilist, duyarlı şair, özverili gazeteci ve saygın diplomat. Küba'dan iki kez sürülmüş, İspanya'da öğrenim görmüş, Guatemala'da Hukuk profesörlüğü yapmış ve Küba Devrimci Partisi'ni kurmuştu. Paraguay, Uruguay ve Arjantin'in ABD büyükelçileri olarak New York'ta uzun süre bulunmuştur. 42 yaşında Küba'ya küçük bir ordu ile geçmiş, orada general Maximo Gomez'in ordusuyla birleşmiş, ancak Dos Rios savaşında vurularak ölmüştür.

Martinsville : 1949'da beyaz bir dükkan sahibinin karısına tecavüz ettiği iddia edilen altı genç ve bir yaşlı zencinin yasal olarak idam edildiği yer. Beyazlardan oluşan jüri ve davanın yürüme biçimi çok büyük tepki toplamış, yazar Howard Fast, John Steinbeck, Arthur Miller, Erskine Caudwell, Ernest Hemingway, Lilian Hellman, İrwin Shaw, Archibald MacLeish, Carl Sandburg, Upton Sinclair ve John Hersey'e gönderdiği açık mektupla bu yargılamaya karşı çıkmalarını istemiş, ancak mahkeme Yargıtaya yapılan itirazları da kabul etmeyerek 1851'de yedi zenciyi ölüme göndermiştir.

Otero Silva, Miguel (1908) Casas Muertes (1955) ve diktatör Gomez'e karşı öğrenci ayaklanmasını anlatan **Fiebre** (1939) adlı romanları olan Venezuela'lı romancı.

Peralejo : Küba'da Oriente eyaletinde Buey ırmağı ile Bayamo kenti arasındaki bölge.

Pernambuco : Delikli kaya anlamına gelen adıyla Atlantik Okyanusu kıyısındaki başkenti Recife olan Brezilya eyaleti.

Platt Sözleşmesi : 1901'de Connecticut senatörü Orville Platt, Birleşik Devletlerin Küba'daki askerini çekmesi için bir sözleşme hazırlamıştı. En önemli maddeleri Küba'nın bağımsızlığı tehdit edilirse ABD'nin müdahale edebileceğine ve her zaman ülkede bir deniz üssü bulunduracağına ilişkindi. 1934'de İyi Komşuluk İlişkileri nedeniyle Amerika bütün kolaylıklardan vazgeçti ancak Guantanamo'daki deniz üssü halen tartışma konusudur.

Rochambau, Donatien Marie (1750 - 1813) : San Domingue'de, Le Clerc'in komutasında tıpkı Küba'da İspanyolların 'Jamaica'da İngilizlerin yaptığı gibi bir zenci kıyımı uygulayan Fransız generali. 1803'te Dessalines tarafından sınır dışı edildi.

Sandino, Cèsar Augusto (1893 - 1934) : Bir küçük çiftçinin oğlu olan Nikaragua kahramanı. 1926'da Juan Bautista Sacasa'yı başkanlık için destekledi. ABD 'barışı korumak' amacıyla araya girince (1927) gerek Amerikan Donanmasına, gerekse Nikaragua Ulusal Muhafızlarına karşı gerilla tipi direnişte çok başarılı oldu. 1933'te Donanma ülkeyi terketti. 1934 başlarında, başkan Sacasa ile bir akşam yemeğinden sonra Ulusal Muhafızlar tarafından katledildi. Nikaragua'lı şair Ernesto Cardenal, **Saat Sıfır** şiirinde bu konuyu işler.

Siyah İmparator : Dessalines'a bkz.

Siyah Kral : Henri Christophe (1767 - 1820). Granada'da bir köle olarak doğdu ve Savannah savaşında Lafayette'e hizmetinden ötürü özgür bırakıldı (1779). 1791'de Haiti köle ayaklanmasında yiğit bir asker olarak tanındı, L'Ouverture ve Dessalines için çarpıştı. Kuzeyi ele geçirerek Güneyin hakimi Alexandre Petion'la sürekli çarpıştı ve 1811'de kendisini 1. Henri olarak Haiti kralı ilan etti. Dokuz yıl sonra, bir isyan sırasında, iki kez gelen felçten sonra kendini öldürdü. La Citadelle, La Ferrière, Sans Souci Sarayı ve çıkardığı yasalarla tanınır.

soiree : akşam (Fr.)

Stroessner, Alfredo (1912) : Paraguay diktatörü, Latin Amerika'da militarizmin simgesi olan general.

Sun Yat-Sen (1866-1925) : Sun Wen ve Chung Shan olarak da bilinir. İngiliz okullarında eğitim gördü, Hong Kong Eczacılık Okulunu bitirdi. Mançu Hükümranlığı karşısındaki devrimci etkinliği sürgüne gitmesine yolaçtı (1895). 1911'de Monarşi devrilince Çin'e dönerek T'ung Meng Hui (Devrimci Birlik) ve Kuo-Ming T'ang (Milliyetçi Parti) kurdu ve ilk cumhurbaşkanı oldu. Kuzeydeki Yuan Shih K'ai'nin Batıdan destek alan 'toprak beyleri' ordusuyla birleşmek zorunda kaldı, ancak bu uzun sürmeyince Kanton'da kendi ordusunu kurdu (1921).

Tarapacà : Şili'de And Dağları ile Pasifik Okyanusu arasında kalan ve Peru ile Bolivya'ya sınır olan bölge. Kolay çıkarılan soda-nitrat yataklarıyla tanınır.

Till, Emmett (1941-1955) : 1955'te bir beyaz dükkan sahibinin karısına ıslık çalarak sataştığı için Mississippi/Money'de öldürülen zenci genç. Silah zoruyla evden kaçırılarak dövülmüş, sonra da vurularak öldürülmüş, cesedi bir çırçır tekerleğine bağlanarak ırmağa atılmıştı. Zenci ölümlerin kovuşturulmamasına ilişkin bir sözlü yasa nedeniyle, polisin olayı bildiği halde üzerine gitmediği söylenir. Konuşan iki tanığın çabasıyla olay dünya basınına yansımıştır. Cinayet, Yüce Divan'ın Devlet okullarında ırk ayrımına son verilmesi kararından bir yıl sonra işlenmişti. Cinayetten on yıl sonra New York'ta Malcolm X, oniki yıl sonra Martin Luther King, onbeş yıl sonra Kara Panter Fred Hampton, onaltı yıl sonra George Jackson benzeri biçimde kimliği belirsiz kişilerce katledileceklerdir.

Tocopilla : Şili Antofagasta eyaletinde bir nitrat endüstrisi kenti.

Trujillo, Rafael Leonidas (1891-1961) : 1930'dan ölümüne kadar Dominik diktatörü. Cumhurbaşkanı Horacio Vàsquez'e karşı isyanla başa geçmiş ve cumhurbaşkanı seçilmiş; baskı, sivil hak ve özgürlüklerin kaldırılması ve ABD'nin ekonomik ve askeri yardımıyla iktidarını korumuştur.

Veracruz : Meksiko'nun kuşuçuşu 200 mil doğusunda Hernando Cortez 1519'da Meksika'ya çıktığı yerde kurulan kent. Guillèn'in değindiği olay 19 Nisan 1914'de körfezdeki Amerikan **Dolphin** gemisinin birkaç tayfasının uygunsuz hareketler nedeniyle Meksika polisince alıkonmasıyla başladı. Amerikalılar, bayraklarına saygı duruşuyla olaydan özür dilenmesini istediler. Cumhurbaşkanı Huerta bunu reddedince savaş gemileri limana girdi ve Huerta o yılın Kasım ayında istifa edinceye kadar kent işgal edildi.

Walker, William (1824 - 1860) : Avukat, doktor, yayınevi yönetmeni ve gazeteci olarak, ondokuzuncu yüzyılın en zalim ve etkin haydutlarından birisi. 1953'te Güney Kaliforniya'da La Paz'ı işgal ederek kendisini Cumhurbaşkanı ilan etti. Meksika ve ABD tarafından yargılandı ancak 'sevecen' bir jüri tarafından salıverildi. Üç yıl sonra bir Amerikan şirketinin desteğiyle kendisini Nikaragua cumhurbaşkanı ilan etti. Honduras yoluyla Nikaragua'ya dönerken İngilizler tarafından yakalandı, Honduras ordusu kendisini hemen kurşuna dizdi.

Weyler, General Valeriano (1838 - 1930) : 1895 Küba devrim hareketinde İspanyol ordusunun komutanı. Birbirlerine yardım etmemeleri için Küba halkını yerleşme gruplarına ayırmasıyla tanınır.

Wills, Harry : Birleşik Devletler'in yirmilerde önde gelen boksörlerinden.

Wu Sang - Kuei, General (1612 - 1678) : Ch'ing döneminin Çu krallığını kuran savaş beyi. 1644'te Pekin'e kenti koruması için çağrıldı ancak gecikti ve kentin düşüşünü duyunca da Shanhaikan'a dönerek Yunnan, Şensi, Kansu ve diğer bazı eyaletlerde yönetimi ele geçirdi. Otuz yıl kadar Mançu'lara hizmet ettikten sonra, Pekin'in 1873'te toprak beyliğini kaldırma eğilimi üzerine, Mançu'lara isyan etti ve Çu krallığını kurdu.

Zulia : Kuzeybatı Venezuela'da başkenti Maracaibo olan eyalet. Dünyanın en zengin ham petrol yataklarından birisine sahiptir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

SUNUŞ 8

MOTIVOS DE SON (1930)
Benim Küçük Kadınım 21

SONGÔRO COSONGO (1931)
Varış 25
Kübalı Bir Zenci Boksöre Küçük Kaside 27

WEST INDIES LTD. (1934)
Tropik Üzerine Sözler 31
İki Atanın Baladı 34
Isı 36

CANTOS PARA SOLDADOS Y SONES PARA TURISTAS (1937)
Kurşuna Dizilme 39

EL SON ENTERO (1947)
Antilli Çocuklar İçin Dans Ezgisi 43

LA PALOMA DE VUELO POPULAR (1958)
Spor 47
Komşu Ev 51
Sürgün 52
Puerto-Rico Şarkısı 53
Little Rock 55
Irmaklar 57
Senatör McCarthy'nin Ölümü Üzerine Kısa Grotesk Münacaat 58
Barlar 60
Çin Şarkıları 61
Mau-Maular 66
Kentler 68
Carioca Şarkısı 70
Paul Éluard 71
Küçük Filibe Baladı 72

ELEGIAS (1958)
Küba Ağıtı 75
Soyadım 80
Emmett Till'e Ağıt 85
Jacques Roumain'e Ağıt 89
Camagüey Ağıtı 95
Jessús Menendez'e Ağıt 101

TENGO (1964)
Bonsai 123
Boy Atmakta Çiçekler 125

Çok Uzaklarda ... 130
Geçmiş Olan Herşey Daha Kötüdür ... 134
Satabilir Misin? ... 137
Bir Köle Gemisiyle Geldim ... 139
Brezilya-Copacabana ... 141
Dağdaki, Düzdeki Toprak ... 144
New York'ta Bir Zenci Şarkı Söylemekte ... 146
Wu Sang-Kuei ... 148
Kış Mevsiminde, Paris ... 149

POEMAS DE AMOR (1964)
Tandır Taşı ... 155
Ana Maria ... 156

POEMAS PARA EL CHE (196?)
Gitar, Yas Ritminde Majör ... 159
Pazar Dersi ... 163

EL GRAN ZOO (1967)
Karayip ... 167
Vali ... 168
Ders Çalışma ... 168
İyidir ... 169

LA RUEDA DENTADA Y EL DIARIO QUE A DIARIO (1971)
Kozmonot ... 173
Ne Renk? ... 175
Atalar ... 177
Angela Davis ... 178

KÜÇÜK SÖZLÜK ... 181

ADAM EDEN SÖZLER

nicolàs guillèn

KUZEY